

TÜRK KASİDESİNİN MENŞEİ OLARAK MUALLAKALAR ÖZELİNDE ARAP CAHİLİYE DÖNEMİ KASİDE ÖZELLİKLERİ

Dr. Ayhan ERDOĞAN
Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

ÖZET

Bir nazım biçimi olan kaside Türk Edebiyatından çok önce Arap Edebiyatında vardı. Şekil ve içerik olarak bakıldığında Türk Kasidesinin menşeinin Arap Kasidesi olduğu tespit edilir. Bu çalışmada muhtasar olarak Türk Kasidesi, daha ayrıntılı bir şekilde de Arap Kasidesinin şekil ve muhteva yönünden özellikleri ortaya konulmuştur. Arap Kasidesinin özellikleri incelenirken Muallaka olarak bilinen sınırlı sayıdaki kasideler örnek alınmıştır. Bu çerçevede yapmış olduğumuz İmru'u'l-Kays'a ait muallaka çevirisinde, genelde Arap şiir dili, özeld de Muallaka dili ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca muallakalardaki beyitlerde yer alan temalar ve bu temaların işlendiği beyitler gösterilmiştir.

Anahtar kelimeler: Kaside, Muallaka, Arap Şiir Dili.

ABSTRACT

The Characteristics of Pre-Islamic Arabic Qasīdas In the Case of the Mu'allaqāt As the Origin of Turkish Qasidas

As a poetic genre, *qasīdah* had been in Arabic literature long before its existence in Turkish literature. On the basis of the latter's form and contents, the scholars of classic Turkish literature have established that the Turkish *qasīdah* derived from the Arabic *qasīdah*. The purpose of this article is to expose the characteristics of the Turkish *qasīdah* in general terms and those of the Arabic *qasīdah* in detail on the basis of their respective forms and contents. In examining the characteristics of the Arabic *qasīdah*, I have taken the *Mu'allaqāt* as sample text. In my Turkish translation of the *Mu'allaqah* by Imr al-Qais, I have tried to elucidate the characteristics of Arabic poetry in general and of the *Mu'allaqāt* in particular. In addition, I pointed out the themes of the *Mu'allaqāt* and showed their places in the lines.

Key words: *Qasīdah*, *Mu'allaqāt*, Arabic poetical language

GİRİŞ

Eski Türk edebiyatında bir nazım formu olan kasidenin kaynağı Arap kasidesidir.¹ Edebiyatımızda ilk denemeleri saymazsak gerçek anlamda kasideyi

¹ Hüseyin Elmalı, "Kaside", DiA, İstanbul, 2001, XXIV, 562; Mehmed Çavuşoğlu, "Kaside", TDK Türk

başlatan XV. yüzyılın ikinci yarısında, Ahmed Paşa olarak kabul edilebilir.² Zamanla yetişen büyük şairler çok güzel kasideler yazmışlardır.

Kasideyi iyi değerlendirebilmek için menşeyini ve özelliklerini bilmenin faydalı olacağını düşünmekteyiz. Bu hususta Arap kasidesini incelemek ve özelliklerini tespitte çalışmak doğru olacaktır. Arap kasidesi denilince, türünün en güzel örnekleri olan Muallakalar akla gelir. Biz de bu örnekler üzerinden çalışmamızı yapmaya çalışacağız.

Arap kasidesini incelemeden önce, Türk Edebiyatındaki kasideye kısaca temas etmek istiyoruz.

Türk Edebiyatında Kaside

İskender Pala: “Türklerin Müslüman olmadan önce hakan veya beyleri övmek için, kopuz eşliğinde söyledikleri koşma, muhteva yönünden kasideye benzer.”³ der. Bu yüzden Arap kasidesi ve yine Araplardan alınmış olan İran kasidesi de kolaylıkla kabullenilmiştir.

Kasidenin konuları Hz. Peygamberimiz ve diğer din büyüklerinin övülmesi, bey ve hakanların övülmesi, Allah’a dua ve yakarış, yine Hz. Peygamberden şefaet isteme, devlet büyüklerinden makam ve memuriyet talebi, himayelerine sığınma, bir cezadan kurtulmak için af dileme, hamasî duyguları ifade ve vatan sevgisi vesaire olabilir.⁴ Kaside, bazen içerdiği konulara göre de adlanırdı. Kaside, Tanrı’ya yakarmak ve bağışlanmayı istemek içinse, buna münacat denirdi. Hz. Peygamber veya ehli beytini övmek için yazılmışsa buna na’t denirdi. Bir kimsenin erdemleri sayılarak övülüyorsa methiye, olumsuzlukları sayılarak aşağılanıyorsa hicviye denirdi. Bir ölünün iyilikleri anlatılarak övülüyorsa buna da mersiye denirdi.⁵

Kasidenin beyit sayısı genellikle 33-99 beyit arasındadır.⁶ Ancak 7, 9 beyit sayısı en az olması gereken miktar olarak belirtilmiştir. Bazıları da 15, 21 sayısını iddia etmişlerdir.⁷

Kasidenin ilk beytine “مطلع-matla”, son beytine de “مقطع-makta” denir. Matla beytinin, her iki mısrası kafiyelidir. Buna “مرصع-murassa” denir. Kaside içinde murassalı beyit tekrarı zaman zaman yapılabilir. Buna da “تجدید مطلع-teccid-i matla” denir. Bu tip kasidelere “ذات المطالع-zatu’l-metali” denir. Şairin mahlasını zikrettiği beyte “تاج-tac”, kasidenin en güzel beytine de “بيت التصيد-beytu’l-kasid” denir.⁸

→ →

Şiiri Özel Sayısı, sayı 415, 416, 417/ Temmuz, Ağustos, Eylül 1986, s. 19.

² Mehmed Çavuşoğlu, a.g.e., s. 19.

³ İskender Pala, “Kaside-Türk Edebiyatı”, DİA, İstanbul, 2001, XXIV, 564.

⁴ Aynı eser, s. 565.

⁵ Mehmed Çavuşoğlu, a.g.e., s. 20.

⁶ İskender Pala, a.g.e., s. 565.

⁷ Mehmed Çavuşoğlu, a.g.e., s. 20.

⁸ İskender Pala, a.g.e., 564; Mehmed Çavuşoğlu, a.g.e., s. 22.

Genel olarak şairlerin benimsediği kaside tipinde kasidenin bölümleri şöyledir:⁹

1. Nesîb (Teşbîb): Giriş bölümüdür. Gazel gibi aşıkane duygulardan bahseder. 15-20 beyit uzunluğunda olabilir.

2. Girizgah: Bir iki beyitlik bir bölümdür. Nesîpten methiyeye geçerken mantıklı bir geçiş sağlayan kısımdır.

3. Methiye: Kasidenin maksadına uygun olarak övülen kişi veya şeyden bahsedilir. Uzunluğu konuya ve şaire göre değişir. Kasidenin en sanatkarane bölümü burasıdır.

4. Teğazzül: Tecdîd-i matla ile başlar ve 5-12 beyit arasında gazeldir. Bu bölümü olmayan kasideler yanında, yalnızca tecdid-i matla yapıp, onunla yetinenler de vardır.

5. Fahriye: Şairin kendisini övdüğü bölümdür. Şair bu bölümde bazen de arzusunu dile getirir. Fahriye bölümü olmayan kasidelerin yanında, mesela Nef'i'nin kasidelerinde olduğu gibi beyit sayısı kabarık olan kasideler de vardır.

6. Dua: Buradaki birkaç beyitte, övülen şahsa dua edilir. Kasidede dua bölümü mutlaka bulunur.

Arap Kasidesi

Arap kasidesinde mutavval denilen uzun şiirlerin bazı özellikleri vardır. Bu özellikler el-Muallakat adıyla meşhur Cahiliye döneminin gözde kasidelerinde çok açıktır.

Fitrat bakımından Sami ırkının şiire en yatkın olanları Araplardır. Dillerinin zenginliği, çevre faktörünün hayal etmeye uygun olması, zihinlerinin berraklığı, yaşamlarındaki sadelik, kabile tutuculuğundan gelen heyecan, özgürlüklerinden taviz vermemeleri ve üzerlerinde düşünceyi sınırlayacak devlet otoritesi olmadan, sema ile sahra arasındaki hayatları bunu sağlamıştır.¹⁰

Gelişen şiir ruhu (buna müzik zevki de diyebiliriz) ve şiir söyleme melekesi hayatlarında şiiri önemli kılıyordu. Ebu 'Amr b. el-'Alâ diyor ki: Arapların söylediğinden size yalnızca çok azı ulaşmıştır. Fazlası ulaşıydı, büyük çaplı bilgi ve çok şiir ulaşırdı.¹¹

Kaside kelimesi, “كَاسَدَ-kastetti” kökünden gelir.¹² Kastedilerek söylenen anlamındadır. 7 beyit ve üstü olan şiirlere kaside denilebilir.¹³ Şiir ile kaside aynı şeye delalet eder. Genelde recez vezninde söylenen şiirler kaside kavramının dışında tutulsa da, İbn Reşik beyit sayısının uzunluğuna bakarak buna da kasi-

⁹ İskender Pala, a.g.e., 565; Mehmed Çavuşoğlu, a.g.e., s. 21.

¹⁰ Ahmed Hasen ez-Zeyyat, *Tarihu'l-Edebi'l-Arabi*, Daru'l-Marife, 3. baskı, Beyrut, 1996, s. 27.

¹¹ Muhammed b. Sellam el-Cumahi, *Tabakat Fuhuli's-Suara*, Kahire, tarihsiz, I, 24.

¹² F. Krenkow, “Kaside”, *İA*, İstanbul 1993, VI, 388; Hüseyin Elmali, a.g.e., XXIV, 562.

¹³ İbrahim Enis ve diğerleri, *el-Mu'cemu'l-Vasit*, 2. baskı, Kahire, 1972. ق ص د maddesi.

de denilebileceğini söyler. Ona göre kaside en az 11 beyitten oluşur.¹⁴

Arapçada المعلقة-el-Muallaka kelimesinin çoğulu olan المعلقات-el-Muallakât adıyla şöhret bulan bu kasideler, es-Seb'u't-Tivâl, el-Muzehhebât, es-Sumût¹⁵, el-Meşhurât ve es-Seb'iyât gibi farklı isimlerle de anılmıştır. es-Seb'iyât ismi de meşhurdur.¹⁶ es-Seb'iyât olarak farklı rivayetlerde farklı şairler yer almıştır. Bazıları seb'iyât içinde yer alan şairlerin tamamını el-Muallakât el-Aşr olarak da bir araya getirmişlerdir.

el-Muallakât ismiyle bu kasideleri ilk defa bir araya getiren, Hammad er-Raviye (185 h/801 m)'dir.

Muallakaların Ka'be duvarlarına asılması hususu gerçek değildir. Şevki Dayf bunu efsane kabilinden bir haber olarak değerlendirir. Bu yanlışlığın altında, kelimenin sözlük anlamıyla tercüme edilmesi vardır. Yalan rivayetlerle itham edilen Hammad er-Raviye'nin¹⁷ bu haberin kaynağı olmasını, şüphe duymak için yeterli görür.¹⁸

Ebu Ca'fer Ahmed b. Muhammed en-Nehhas (338 h/949 m), "İnsanların, bu kasidelerin Ka'be duvarına asıldığı yönündeki haberleri kesinleşmemiştir" der.¹⁹

Carl Brockelmann, Hammad er-Raviye'nin bu derlemeyi es-Sumut veya bilinen ismiyle el-Muallakat adıyla isimlendirdiğini söyler. Bu isimleri vermekten amacı, yaptığı bu işin nefasetini ortaya koymaktır. Kendisi için övünç kaynağı olmasını istediği bu isimler, daha sonra sözlük anlamıyla değerlendirilmiş ve Ka'be duvarlarına asılması gibi anlaşılmıştır. Noeldeke de bu görüşü paylaşmaktadır.²⁰

Ahmed Hasen ez-Zeyyat bu görüşün karşısında yer alır. Ama kendisi ciddi bir şey ortaya koymaksızın "olmadığını savunanlar, ikna edici bir delil ortaya koyamıyorlar", der. Halbuki, bir şeyin varlığı ispat edilir, yokluğu değil. Öte yandan Theodor Noeldeke'nin konuyu onayladığı hissi veren garip bir cümle kullanır.²¹ Gerçekte Noeldeke bu olayın vuku bulmadığını savunur.²²

¹⁴ İbn Reşik el-Kayravani, *el-Umde fi Mahasini's-Şi'ir ve Adabihi ve Nakdihi*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, Daru'l-Beyda, tarihsiz, I, 182.

¹⁵ Tekili بيمط Kolye, gerdanlık.

¹⁶ Ebu Bekr Muhammed b. el-Kasim el-Enbari, *Şerhu'l-Kasaidi's-Seb'i't-Tivâl'l-Cahiliyyat (Muhakkik Abdusselam Muhammed Harun'un yazdığı mukaddimesi)*, Thk. Abdusselam Muhammed Harun, Daru'l-Mearif, 5. baskı, Mısır, tarihsiz. s. 11; Haşim Salih Menna', *Fi'l-Edebi'l-Cahili*, Daru'l-Menar, 1. baskı, Dubey, 1996, s. 175

¹⁷ Hammad er-Raviye'nin güvenilirme olduğuna ait rivayetler için bknz. İbn Sellam el-Cumahi, a.g.e., I, 48 ve sonrası.

¹⁸ Şevki Dayf, *el-Asru'l-Cahili*, Daru'l-Mearif, 10. baskı, Mısır, tarihsiz, s. 141.

¹⁹ Aynı yer.

²⁰ Carl Brockelmann, *Tarihu'l-Edebi'l-Arabi*, trc. Abdulhalim en-Neccar, Daru'l-Mearif, 4. baskı, Mısır, tarihsiz, I, 67.

²¹ ez-Zeyyat, a.g.e., s. 28.

²² Brockelmann, a.g.e., I, 67.

Muallakaların sayısı hakkında da çeşitli değerlendirmeler vardır. Brockelmann, üzerinde ittifak edilen muallaka şairlerini 5 olarak verir. Bunlar İmru'u'l-Kays, Tarafa, Zuheyri, Lebîd ve Amr b. Kulsum'dur. el-Mufaddal ed-Dabbi birçok rivayette yer alan Antera ve el-Haris b. Hillize'nin yerine en-Nabiğa ve el-'Aşa'yı alır. Böylece 9'a ulaşan bu kişiler, Cahiliye döneminin meşhur şairleridir. Noeldeke'ye göre, yeterince meşhur olmayan el-Haris b. Hillize'nin bu listeye alınması farklı mülahazalardır. Son olarak da Yahya b. Ali et-Tebrizi (502 h/1108 m) yazdığı şerhte Ubeyd b. el-Abras'ı da bu dokuza ilave eder ve sayı 10'a ulaştır.²³

Bundan sonra 7, 9 ve 10 kasideye yer veren derleme ve şerhler yazılmıştır.²⁴

Kasidenin Konuları

Cahiliye dönemindeki şiir konuları gazel, medhiye, hamase, fahriye, mersiye, hicviye, tasvir-vasf, özür dileme, hikmet ve ahlaktır.

Bu konuları farklı alimler aralarında benzerlikler kurarak, birbirinin içinde değerlendirip sayısını azaltmış, bazıları da artırmıştır.²⁵

Kasideye başlangıç yapılan الغزل-gazel terimi, النسب-nesib ve التشبيب-teşbib adlarıyla da anılır.

Gazel, bayanlarla eğlenmek, sohbet etmek anlamındadır. Nesib ise kadın konulu, ince ifadeli şiirdir. Teşbib, her ikisini içerirken, belli bir kadını şiire konu etmektir. Ancak bu terimlerin sınırları tam oturmamıştır. Kişiden kişiye farklılık göstermekte ve biri diğerinin yerine kullanılmaktadır.²⁶

Medih, hiciv veya başka konuları içeren kasideye gazelle başlanır. Ancak ölünen erdemlerinden bahseden ve onun hayattaki iyiliklerini anlatan mersiye, diğer kaside örneklerinden farklı olarak tek konuludur. Yani başka konulara değinilmez. Ancak istisna olarak Dureyd b. es-Simma, kardeşi için söylediği mersiye gazelle başlamıştır.²⁷

Şair hicivle ilgili şiiri söyleyeceği zaman farklı bir eda tarzı kullanırdı. Kâhinlerin giydiği gibi bir elbise giyer, kafasını tıraş eder, iki perçem bırakır, kafasının yarısını yağlar, tek ayağına ayakkabı giyerdi. Bu hal, hac yaparken ve dua ederken de uygulanırdı. Böylece aleyhine konuştuğu kişiye lanetlerinin ulaşacağına inanırdı.²⁸

²³ Brockelmann, a.g.e., I. 68; Ebu Zeyd el-Kureşi, *Cemheretu Eş'ari'l-Arab*, Thk: Muhammed Ali el-Haşimi, 2. baskı, Dimaşk, 1986, muhakkıkın önsözü, I, 46.

²⁴ Bknz: Brockelmann, a.g.e., I, 67 ve sonrası.

²⁵ Bknz. Haşim Salih Menna', a.g.e., s. 205 ve sonrası.

²⁶ Haşim Salih Menna', a.g.e., s. 208.

²⁷ İbn Reşik, a.g.e., II, 151.

²⁸ Haşim Salih Menna', a.g.e., s. 231.

Kasidenin Özellikleri

Tür olarak Cahiliye şiiri liriktir; şairin yaşadıklarından duygularına yansıyanları anlatır. Batıda lir eşliğinde söylenen şiir, tam bu anlamıyla Araplarda da söylenir. el-Muhelhil, kendi şiirlerini şarkı havasında söylerdi. Tef, davul, ud gibi sazlar eşliğinde nağmeli söylenirdi. Araplar, düz yazı okumayı قراءَة-kıraat, Kur'an okumayı تلاوة-tilavet, şiir okumayı إنشاد-inşad, şarkı söylemeyi de التغني-teğanni olarak adlandırırlar. Şiir için ifade edilen inşad, aruz veznindeki aruz kalıp ahengini hissettirerek okunmaktadır.

Cahiliye şiiri yapı bakımından geleneksel olup bu gelenek şairi belli kalıplarda şiir söylemeye zorlardı. Bu kalıplar yalnızca ritim, aruz ve kafiye ile sınırlı değildir. Konular, kelimeler ve ele alınan manalar hep şiir geleneği içindedir. Şu beyitler geleneğin şair üzerindeki etkisini net bir şekilde anlatmaktadır.²⁹

İmru'u'l-Kays diyor ki:³⁰

جَدَامُ ابْنِ بَكِي كَمَا الدِّيَارُ نَبَّكِي لِأَتْنَا المَجِيلَ الطَّلَلِ عَلَى عُوجَا

Mana: Yıllanmış şu ev kalıntılarında [siz ikiniz] durunuz. Çünkü biz İbn Hizam gibi kalıntılara ağlarız. Zuheyr'e ait olduğu söylenen şu beyitte şöyle der:

مَكُورًا لَفْظَنَا مِنْ مُعَادًا أَوْ مُعَارًا إِلَّا نَقُولُ أَرَانَا مَا

Mana: Söylediklerimizin, başkalarından alıntı veya tekrardan başka birşey olmadığını düşünüyorum. Antera muallakasında şöyle der:

تَوَهُمُ نَعْدَ الدَّارِ عَرَفْتُ هَلْ أَمْ مُتَرَدِّمٌ مِنَ الشُّعْرَاءِ غَادَرَ هَلْ

Mana: Önceki şairler ele almadıkları bir şey bıraktılar mı? Yoksa evin yerini, [tereddüt edip] vehme kapıldıktan sonra mı bilebildin?

Bu yüzden Cahiliye şiiri yapısında birbirine benzerlik oldukça fazladır. Birkaç beyitten oluşan makta'ları bir kenara bırakırsak, mutavvel kasidenin eda edilmiş biçimi ve konuları bakımından çok benzeştiğini söyleyebiliriz. Şairler de bu geleneksel kaside formunda kalmaya özen gösterirlerdi.

Şair ilk olarak مطلع-matla' denilen beyitle şiire başlar. Başlangıç bölümünde daha önce yaşadığı الأطلال-ev kalıntılarının yanında durup ağlayarak, burada sevgiliyle yaşanan hatıralar ve ona duyulan özlem dile getirilir. Bu bölüm gazel veya nesib olarak adlandırılır.

Sonra şairin sahrada yaptığı bir yolculuk tasvir edilir. Bu yolculuktaki bineği, karşılaşılan hayvanlar, bazen de bir av sahnesi anlatıldıktan sonra başka bir konuya geçilirdi. Bu medih, hiciv, fahr veya başka bir konu olabilir. Daha sonra

²⁹ Şevki Dayf, *el-Fen ve Mezahibuhu fi Şi'ri'l-Arabi*, s. 18; Haşim Salih Menna', a.g.e., s. 15.

³⁰ İbn Sellam, a.g.e., s. 39; İmru'u'l-Kays'ın beytinde geçen, İbn Hizam'ın kimliği konusunda uzun tartışmalar vardır. Bu isimle anılan bir şair bilinmemektedir. Haşim Salih Menna' kitabında bu konudaki tartışmaları ve farklı yorumları verir. Sonunda da bu kişinin İbn Humam olduğunu, onun da İmru'u'l-Kays b. el-Humam el-Kelbi olduğunu söyler. Bknz. Haşim Salih Menna', a.g.e., s. 15.

bir veya birkaç hikmetli beyitle kaside son bulur.

Mutavvel kaside, şairin kişisel birikimi veya özel tecrübelerinin sonucu oluşan bir yapı değildir. Gramer, dil ve aruzun ötesinde oluşan kaside geleneğine bağlıdır.³¹

Bu denli sınırlamanın yanında gerçekten muhteşem şiirlerin yazılmasının arkasında şairlerin mutavvel kasideler üzerinde yoğun çalışmaları vardır. Bazı şairler kasideleri üzerinde tam bir yıl çalışırdı. Tekrar tekrar ona bakar, aklıyla ölçer, üzerinde fikir yürütür, hata arar, yeniden gözden geçirir, şiirine bir ayar verir, ürettiğinin üzerine titrer ve titizlik gösterirdi. Bu şekilde ürettikleri kasideleri de الحوایات-el-Havliyyat (yıllık), المقلّدت-el-Mukalledat (gerdanlık), المنقحات-el-Munakkahat (düzeltilmiş) ve المحکمات-el-Muhkemat (yapısı güçlü) adıyla anarlardı. Böyle yaparak kendilerine usta şair denmesini sağladılar.³²

Bazı şairlerin şiirleri üzerinde titizlikle durmaları, şiire hizmet etmek gibi algılanmış ve onlara الشعر عمید-şiirin kölesi denmiştir. el-Asmai şöyle der: Zuheyr b. Ebi Sulma, el-Hutay'e ve benzerleri şiirin kölesidirler.

Şairin şiiri üzerinde bu denli uzun süreli çalışması ve titiz davranması sonucu oluşan belli bir kalitenin yanında, Ahmed ez-Zeyyat'ın eleştirisi konusu yaptığı noktalar da vardır.

1. Fikir bütünlüğünde zafiyet vardır. Değinilen konular arasındaki alaka güçlü değil, hatta bazen kopuktur da.

2. Beyitlerin sıralanmasında tutarsızlıklar bulunabilmektedir.

3. Beyitlerin bazıları öteki beyitlerin önüne veya sonrasına getirilse bozulma veya eksiklik ortaya çıkmaz.

4. Bedevi mantığı olayları bağımsız şekilde değerlendirir. Peşpeşe gelişen olaylar sırayla anlatılmaz.

5. Bu yüzden Araplarda edebi tenkid beyit üzerine kurulmuştur. Çünkü mana bütünlüğü kaside boyutunda değil de, beyit boyutunda ele alınır. Bu yüzden "en güzel kaside" kavramı yerine "en güzel beyit" kavramı vardır.³³

Haşim Salih Menna', kasideyi bölümlere ayırır ve her bölüme bazı isimler verir. Bu isimler şunlardır.

المطلع-el-Matla: Kasidenin ilk beytine denir. Bu beytin iki özelliği vardır. Birincisi her iki mısrasının da kafiyeye uymasındadır ki buna البيت المرصع-el-Beytu'l-Murassa' denir. İkincisi ise, kasidelerin adlarının olmaması sebebiyle, matlaları kaside adı gibi kullanılmasıdır. Ancak matla yazmanın özel bir kabiliyet gerekti-

³¹ Şevki Dayf, *el-Fennu ve Mezahibuhu fi'ş-Şi'ri'l-Arabi*, s. 19.

³² el-Cahiz, *el-Beyan ve't-Tebyin*. Thk. Abdusselam Muhammed Harun, Mektebetu'l-Hancı, 7. baskı, Kahire 1998. II, 9.

³³ Ahmed ez-Zeyyat, a.g.e., s. 27.

ren birşey gibi sunulması veya müstakil bir bölüm gibi algılanması yersizdir.

الخروج-el-Huruc (veya التخلّص-et-Tahallus): Bir konudan bir diğerine geçiş. Kaside incelendiği zaman, konular arasındaki geçişte, bir uyum veya mantıklı bir çağrışım gerekçesi görülmez. Bu da, bu değerlendirmenin fazla güçlü olmadığını gösterir. Eskilerde bir konudan diğerine geçişi ifade için kullanılan bu kelimeler, Haşim Salih Menna tarafından müstakil bir terim gibi sunulmuştur. Kaldı ki, daha öncesinde Ahmed ez-Zeyyat'ın haklı eleştirisini de aktarmıştık.

الخاتمة-el-Hatime: Kasidenin sonuç kısmıdır. Sonuç kısmı ifadesini "sonlandırmak" olarak adlandırmak daha doğru gözükmemektedir. Çünkü kasidelerin sonuç kısmı kasidenin hikmetli sözlerle bitirilmesidir. Ancak bu özellik tüm kasidelerde bulunmaz. Mesela muallakaların çoğunda hikmetli sözlerle biten bir sonuç kısmı yoktur. Bu da gösteriyor ki, hatime diye anılan ve müstakil bir bölüm olarak işaret edilen şey, aslında son beyitten başka birşey değildir.

Kasidenin ortak özelliklerini sözel-lafzi ve içerik-manevi olarak tasnif edebiliriz.

İçerik-Manevi Özellikler

1. Sadelik ve anlamlarındaki basitlik Cahiliye şiirinin en belirgin özelliğidir. Aşırılık pek görülmez. Şair, duygularını ifadede samimidir, hayal alemine dalmaz. Bu manada söyledikleri yaşadıklarını anlatan tarihi bir vesikadır. Bunun en önemli sebebi sanat kaygısının duygunun önüne geçmemesidir. Söylediklerinden hareketle şairin yaşamı hakkında bilgi sahibi olunabilir.³⁴

Munsifat adı verilen kasidelerde şair düşmanlarının cesareti ve gücünü dü-rüstçe anlatır.³⁵ Burada dolaylı olarak kendini övme vardır. Yani karşısında galip geldiği kişi sıradan biri değildir. O durumda da kazandığı zafer büyüktür. Antera muallakasının 47. beytinde şöyle der:

47 مُسْتَسَلِّمٌ وَلَا هَرَبًا مُتَمِّعِينَ لَا نَزَالَهُ الْكُمَاهُ كَرِيَةً وَمُدَجِّحٌ

47. مُدَجِّحٌ: Pür silahlı. مُتَمِّعِينَ: Bir konuda ileri gitmek, ciddi olmak.

Mana: Yiğit savaşçıların karşılaşmaktan hoşlanmadığı nice pür silahlı savaşçılarla [karşılaştım. Onlar öyle] kolaylıkla savaş meydanından kaçmazlar, hem de teslim olmazlar.

2. Kullanılan sıfatlar hep muşahhas ve mücessem olarak verilir. Güzellik, cesaret ve cömertlik üzerinde durulmaz. Ama, güzel, cesur ve cömert kişiler konu edilir. Soyut değerler yerine, bu değerleri üzerinde taşıyan somut örnek şahsiyetler konu edilir. Bu da yine anlatımdaki sadeliği ve anlama kolaylığını sağlar. Sonuçta her şey bir şeye benzetilerek anlatılır.³⁶ Bu benzetmelerde,

³⁴ Şevki Dayf, *el-Asru'l-Cahili*, s. 219; Ahmed ez-Zeyyat, a.g.e., s. 27; F. Krenkow, a.g.e. VI, 388.

³⁵ Şevki Dayf, *el-Asru'l-Cahili*, s. 219.

³⁶ Şevki Dayf, *el-Asru'l-Cahili*, s. 220; Ahmed ez-Zeyyat, a.g.e., s. 27.

sevgilinin ceylana benzetilmesi gibi makul olanların yanında alışık olmadığımız benzetmeler de yapılabilir. Mesela İmru'u'l-Kays muallakasının 39. beyitinde sevgilisinin parmaklarını övgü bağlamında tırtıla benzetir. Antera da, 57. beyitte sevgilisinden “koyun” diye bahseder.

57. تَحْرُمُ لَمْ وَلَيْتَهَا عَلَيَّ حُرْمَتُ لَهُ حَلْتُ لِمَنْ قَتَصَ مَا شَاءَ يَا

57. الشاة: Koyun, kadından kinayedir. ما: Zait harf. İşlevsiz de diyebiliriz. Vurgu edatı olarak kullanıldığı söylenmektedir. القَتَصَ: Avlanan şey. القَتَصَ: Avlamak.

Mana: Kendisine yaklaşması helal [uygun] olan kişi için kolay bir av [bir koyun gibi]. Ancak şartlar önüme engeller çıkardı ve ondan] mahrum kaldım. Keşke mahrum kalmazaydım.

58. واغلبني لي أخبارها فتحسبسي اذهبي لها ففعلت جارياتي فبعثت

58. Mana: Cariyemi (kız kölemi) gönderdim ve ona “Git ve benim için onun haberlerini araştırıp öğren” dedim.

59. مَرَّتْ هُوَ لَمْ مُمْكِنَةً وَالشَّاءُ غِرَّةَ الْأَعْدَاءِ مِنْ رَأَيْتُ قَالَتْ

59. غِرَّةَ غَرَارَةً يَعْرِ غَرَّ الْأَعْدَاءِ onun da çoğulu العَدُو: Düşman, çoğulu الغافل: Bilmemek, gafil olmak. المَرْتِي: Hedef alan, amacına giden, kasteden.

Mana: Dedi ki: Düşmanları gaflet halinde gördüm. İstekli biri için koyun ulaşılabilir gözükmetedir.

3. Tarzları gereği, duygu ve düşüncelerin tahliline girilmez.³⁷

4. Teşbihleri hassas gözlemlere dayanır. Bu gözlemler şaşırtıcı incelikler içerebilir.³⁸ Örneğin Antera'nın muallakasının 15. beyitinden itibaren yaptığı bahçe tasviri ve 19. beyitindeki sinek benzetmesi eşsizdir. Ayrıca 66. beyitindeki mızrağın kuyu ipine benzetilmesi de çarpıcıdır.

15. بِمَعْلَمٍ لَيْسَ الدَّمِنُ قَلِيلٌ غَيْثُ نَبَتْهَا تَضَمَّنَ أَنْفَاءَ رَوْضَةٍ أَوْ

15. أنف روضة: Bozulmamış, otlanılmamış bahçe. الدمين: Gübre. Bu beyitte sevgilisini ikinci bir şeye benzetiyor.

Mana: Ya da [o], yağmurun yeşerttiği, gübresi az, otlanılmamış ve çiğnenmemiş bilinmeyen [bâkir] bir bahçe gibidir.

16. كَالدَّرْهِمِ قَرَارَةً كُلُّ فَتْرَكْنَ حُرَّةَ بَكْرٍ كُلُّ عَلَيْهِ جَادَتْ

16. الحرة: Her şeyin önde geleni. Burada öncü yağmur anlamındadır. البكر: Her şeyin safı, temiz. القرارة: Çukur anlamındadır.

Mana: [O bahçeye] temiz sulu ilk yağmurlar cömertce yağmıştır. Bunun sonucunda oradaki çukurlukları sularla doldurmuş ve o çukurları adeta dirheme

³⁷ Şevki Dayf, *el-Asru'l-Cahili*, s. 220.

³⁸ Aynı eser, s. 221.

çevirmiştir.

17 يَتَصَرَّمُ لَمْ الْمَاءِ عَلَيْهَا يَجْرِي عَشِيَّةً فَكُلَّ وَتَسْكَاباً سَحاً

17. يَتَصَرَّمُ سَكَبٌ: Su dökmek, dökülmek. التَّسْكَابُ ve التَّسْكَابُ aynıdır. سَحاً يَبْسُجُ سَحٌ: Su dökmek anlamındadır. التَّصَرَّمُ: Kesilmek, sona ermek.

Mana: Her akşam, bardaktan boşanırcasına sağnak yağın ve kesilmeyen yağmur suları akıp dökülmektedir.

18 الْمَتَرَمِّمُ الشَّارِبِ كَفِعْلِي غَرْداً يَبْرَاحُ فَلَيْسَ بِهَا الذَّبَابُ وَخَلَا

18. مُغَرِّدٌ: Öterek, ses çıkartarak. غَرْدٌ: Zail olmak, gitmek. يَبْرَاحٌ يَبْرُحُ بَرِحَ:

Mana: Sinek, içkili birinin [şarkı] söylemesi gibi, vızıldayıp durmakta ve oradan ayrılmamaktadır.

19 الْأَجْدَمُ الرِّئَادِ عَلَى الْمَكْبِ قَدَحٌ يَذْرَاعُهُ ذِرَاعُهُ يَحْكُ هَرَجاً

19. حَكٌّ: Şarkı söylemek, bu kelimeden vasıf هَرَجٌ şeklinde gelir. يَحْكُ يَحْكُ حَكّاً: Eğilip birşeyle meşgul olmak, anlamındadır. قَدَحٌ قَدَحٌ قَدَحٌ: Çakmağı çakmak. الرُّؤْدُ: Çakmak. Burada anlatılan eski tip çakmaktır. İki iri çakmak taşı, iki el kullanılarak birbirine vurularak ateş yakılırdı. الْأَجْدَمُ: Çolak, kısakollu.

Mana: [Sinek vızıldayarak şarkı] söylerken, kısakollu çolak birinin eğilip de çakmak taşıyla ateş yakması gibi kollarını birbirine sürtmekte.

66 الْأُدْهُمُ لَبَانٍ فِي بِنْرِ أَشْطَانُ كَأَنَّهَا وَالرَّمَاخُ عَنَّتْ يَدْعُونَ

66. الْأَشْطَانُ: Kuyudan su çekilen ip, çoğulu الشَّطْنُ.

اللَّبَانُ: Göğüs. الْأُدْهُمُ: Siyah at.

Mana: “Antera” diye seslendiklerinde, siyah atının göğsüne saplanan mızrakların görüntüsü kuyuya sallanan kova ipi gibiydi.

(Buradaki teşbih, dolu kovayı çekerken sallanan ipin merkezindeki insanın onu görüş şekliyle, atın yanındaki kişinin atın göğsüne saplanmış mızrakları görüş şekli arasındadır.)

5. Tasviri bir heykeltraş edasıyla ince ayrıntıları atlamadan yaparlar. Bu konuda Tarafa'nın deve tasviri eşsizdir. (Muallakasında 3-5, 11-41, 43-44 nolu beyitler) Yine İmru'u'l-Kays atının özelliklerini anlatırken 59. beyitte 4 sıfatı birden sıralamıştır.

6. Ele aldıkları manalarda çeşit azlığı görülür. Şairler sınırlı konuları farklı üsluplarla ele alırlar.³⁹ Örneğin rakibindeki korku halini anlatan Antera 53. beyitte ilginç bir ifade kullanır.

³⁹ Aynı yer.

53 تَبَسُّمٍ لِّغَيْرِ نَوَاجِدَهُ أَبَدَى أُرِيدُهُ نَزَلْتُ قَدْ رَأَيْتِي لَمَّا

53. النَّاجِدُ: Azı dişler. Tekili النَّاجِدُ.

Mana: Kendisi için [bineğimden] indiğimi görünce, [sinirinden yüzü o denli gerildi ki] gülümsemediği halde azı dişlerini gösterdi.

Yine Antera'nın rakibinin iriliğini anlatış tarzı ve anne sütünü ikiz kardeşiyle paylaşmadan tek başına içtiği için zayıf kalmadığını söylemesi ilginçtir.

56 بِتَوَامٍ لَّيْسَ السَّبْتُ نِعَالَ يُحْدَى سَرَّحَةٍ فِي نِيَابَتِهِ كَأَنَّ بَطْلًا

56. السَّرَّحَةُ : Yüksek ve büyük ağaç. نِعَالَ السَّبْتِ : Tabaklanmış deri ayakkabı. Zenginliğine ve asaletine delalet ediyor. حُدَّوْا يُحْدُو حَدًا : Ayakkabı yapmak. Türkçedeki "elbise kesmek", yani terzide dikilmek üzere kesilmesi gibi. Aslı bir şeyi örnek alarak, şablon kullanarak kesilmesi. التَّوَامُ: İkiz. Burada "ikizi yok" ile anlatılmak istenen, o annesinin karnında da tekti, doğum sonrasında da anne sütünü kardeşiyle paylaşmadığı için beslenme zafiyeti yaşamamış biri olduğudur. Dolayısıyla iyi beslenmiş cüsseli biri.

Mana: [Uzun boylu] üzerindeki elbise yüksek bir ağaca giydirilmiş gibiydi. Ayakkabısı tabaklanmış deriden yapılmıştı. [Ayakkabının iyisini giyiyordu.] İkizi de yoktu. [İyi beslenmiş bu yüzden iri cüsseliydi.]

7. Yaşam tarzları zaman zaman şiirlerine yansır. Bu sebeple ele aldıkları manalarda hep bir hareket vardır. Bir hayvanı tasvir ederken, onun hareketsiz halini değil de hareket halini tasvir ederler. Tarafa örneğinde olduğu gibi.⁴⁰

8. Yine bu hareketlilik şairin bir konu üzerinde uzun süre durmamasını sağlar. Bir konuya değinir ve hemen başka bir konuya geçiş yapar. Belki de bunun bir neticesi olarak veciz (îcâz) anlatım çok, uzun anlatım (itnab) azdır. Beyitlerdeki mana bütünlüğü bunun neticesinde ortaya çıkmış olabilir.⁴¹

9. Birbirlerinden bağımsız pek çok konunun bir araya getirilmiş olması, bir başka deyişle "çoklukta birlik" kasidelerin ortak özelliğidir.⁴²

Sözel-Lafzi Özellikler

1. Cahiliye şiirinde ifadeler güçlüdür. Anlatmak istediğini ölçüsünde ve ustaca anlatır. Bu da şiirin ustalık dönemini ifade eder.⁴³

2. İfade gücünün yanında "vahşi" diye anılan garip kelimeler kullanılır. Bu tip kelimeler ancak sözlük yardımıyla anlaşılır.⁴⁴ İmru'u'l-Kays'ın 31. beyitte andığı السحججل bunlardan biridir.

⁴⁰ Şevki Dayf, *el-Asru'l-Cahili*, s. 223.

⁴¹ Şevki Dayf, *el-Asru'l-Cahili*, s. 224; Ahmed ez-Zeyyat, a.g.e., s. 27.

⁴² Şevki Dayf, *el-Asru'l-Cahili*, s. 224.

⁴³ Şevki Dayf, *el-Asru'l-Cahili*, s.226; Ahmed ez-Zeyyat, a.g.e., s. 27.

⁴⁴ Ahmed ez-Zeyyat, a.g.e., s. 27.

3. Konuların sınırlı olması şairleri ifadeye yoğunlaştırmıştır. Bu da ifadeye beceri ve ustalık getirmiştir. Mesela hemen hemen bütün şairlerde gücünün ve süratinin anlatıldığı bir at tasviri vardır. Ama İmru'u'l-Kays'ın 52. beyitte kullandığı قيد الأوابد ifadesi orjinaldir. Kendisinden başka kimseden duyulmamıştır. Aynı şekilde daha önce verdiğimiz Antera'nın sinek benzetmesi de ilk defa duyulmuştur.

4. Şairler şiirleri üzerinde titizlikle durmaları sebebiyle المَهْلَه-ince yapan, işleyen, المرَّقَش-süsleyen, güzelleştiren, المِحْرَر-güzelleştiren, gibi sıfatlarla anılmıştır.⁴⁵

5. Dinleyenler üzerinde etkili olmak amacıyla edebi sanatlar kullanılmıştır. Bunların başında en çok kullanılan teşbih gelir. İstiare, mekni ve tasrihi çeşidiyle kullanılır. Ayrıca tibak, cinas gibi lafzi muhassinat örnekleri de kasideye güzellik katar.

Muallakaların Şiir Dili

Şu ana kadar verilen özelliklerin yanında Muallakaların veya genel anlamıyla Arap Cahiliye şiirinin anlatım dilinin ne olduğuna bir bakmak istiyoruz. Bunu da kelimelere bağlı kalarak tercüme yaparak ortaya koymaya çalıştık. Makalenin fazla uzamaması için bu tercümeyle İmru'u'l-Kays'ın kasidesiyle sınırlı tuttuk. Bu tercümede yer yer daha güzel Türkçeye ifade edilebilir cümleler bulunabilir. Bu yöntemden kastımız hangi kelimelerle hangi manaların anlatıldığının yanında, manaların hangi kelimelerle ne denli ayrıntılı anlatıldığının görülmesidir. Ayrıca toplu mana verirken boşlukların ne kadarının bizim tarafımızdan doldurduğunu belirtmek amacıyla da köşeli parantez kullandık.

Tercümede ez-Zevzeni şerhi esas alınmıştır.⁴⁶ Sürekli alıntılar yapıldığı için dipnotta belirtilmemiştir. Beyit numarasından ilgili kitaba müracaat edilebilir. Bunun dışında faydalanılan diğer şerhler dipnotta belirtilmiştir. Sözlük kullanımında her kelimenin kaynağını vermek dipnotları aşırı şişireceği için el-Mucem el-Vasit'ten⁴⁷ yapılan alıntılar verilmemiştir. Yani belirtilmemiş kelime alıntılarının kaynağı el-Mucem el-Vasit'tir. Farklı sözlüklerden yapılan alıntılar dipnotta belirtilmiştir.

مُعَلَّقَةُ أَمْرِئِ الْقَيْسِ

1 فَخَوْمَلِ الدَّخُولِ بَيْنَ اللَّوَى بِسَطِيطِ وَمَنْزِلِ حَيْبِ دِخْرَى مِنْ نَبْكِ قَفَا

1. قفا: Emir kipindeki fiil iki kişiye söylenmiştir. Zevzeni, isim vermeden yaptığı nakilde bazılarının bu iki kişinin gerçek olmadığı, aslında bir kişiye hitap edi-

⁴⁵ Şevki Dayf, *el-Asru'l-Cahili*, s.227.

⁴⁶ el-Huseyn b. Ahmed ez-Zevzeni, *Şerhu'l-Muallakati's-Seb'*, Thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, Beyrut, tarihsiz.

⁴⁷ İbrahim Enis ve diğerleri, *el-Mucemu'l-Vasit*, 2. baskı, Kahire, 1972.

lirken şiir geleneğinde bu şekilde ifade edildiğini söyler. سقط: Bir şeyin uç tarafı. اللوى: Kumluğun bittiği yer veya kumsaldaki kıvrım. وحول و الدحول: Mekan isimleri. Bölgenin sınırları ikinci beyitteki yer isimleriyle tamamlanıyor.

Mana: Dahûl ile Havmal [ayrıca Tudiha ve Mikrat] arasındaki [şu] kumsal kıvrımının bitim yerindeki ev ve [o yere ait] sevgilinin anıları için durun da ağlayalım.

2 وَشَمَالٍ جُنُوبٍ مِنْ نَسَحَتْهَا لِمَا رَسْمُهَا يَعْنِي لَمْ فَاَلْمِثْرَاءُ فَتَوْضِيح

2. عفا الأثر: İz silinip koyboldu. الرسم: Buradaki anlamı, yerleşim yerindeki ev veya çadırın toprakta bıraktığı iz. نَسَجًا يَنْسِجُ نَسَجًا: الريح التراب: Rüzgar toprağı savurdu. جنُوب: Güney; güneyden esen rüzgar. شمال: Kuzey veya kuzeyden esen rüzgar anlamında kullanılan kelimelerden biridir. Aynı zamanda، شامل شمال، da denir.

Mana: Güneyden ve kuzeyden esen rüzgarlar sebebiyle, [birinin örttüğünü diğeri açtığı için] onun izi kaybolmadı.

3 فُلْفُلٌ حَبٌّ كَأَنَّهُ وَقِيَعَانِا عَرَصَاتِهَا فِي الْأَرْامِ بَعْرَ تَرِي

3. بَعْر: Çift tırnaklı hayvanların dışkısı. الأرام: Tekili beyaz ceylan veya ceylan yavrusu. عرصات: Tekili Arsa, arazi. قيعان: Tekili Etrafı yüksek dağ ve tepelerle çevrili düz arazi. فلفل: Karabiber.

Mana: O evin [civarındaki] arazi ve [çevre] yerlerde beyaz ceylanların dışkısını görürsün. Onlar[ın görüntüsü] sanki karabiber tanesi gibidir.

4 حَنْظَلٍ نَاقِفٌ الْحَيِّ سَمْرَاتٍ لَدَى تَحْمَلُوا يَوْمَ الْبَيْتِ غَدَاءَ كَأَنِّي

4. سمرات: Tekili ağaç (akasya olabilir). نَقَفًا يَنْقُفُ نَقَفًا: Bir şeyi içindekini çıkartacak şekilde yarmak. حنظل: Ebu Cehil karpuzu diye bilinen, portakal büyüklüğünde karpuz benzeri, oldukça acı bir bitki. Bu ifade iki şeyden kinaye olabilir. Ya, ne yapacağını bilememekten dolayı faydasız bir işle uğraşiyor, ya da, durdurmadığı göz yaşları, sanki Ebu Cehil karpuzu kesen birinin göz yaşları gibi akıyor olması. Çünkü bunu yapan kişinin göz yaşları, soğan soyanın ki gibi akar.

Mana: Ayrılık sabahında, [şeyalarını] yükledikleri gün, mahallenin ağaçlarının orada [şaşkınlıktan ve çaresizlikten] Ebu Cehil karpuzu yarıyor gibiydim. [Göz yaşlarım durmuyordu.]

5 وَبِحَمَلٍ أَسَى تَهْلِكُ لَا يَتُؤَلُونَ مَطِيئُهُمْ عَلَيَّ صَحْبِي بِمَا وَوُفَا

5. صحب: Arkadaş, yoldaş. ووقفا: Zevzeni, bu kelimeyi birinci beyitteki fiilden hal olarak söyler. Bizce ismi mastarın, meful mutlak olarak alınması daha anlamlıdır. Fiili ise mahzuftur. أوقفوا ووقفاً şeklidir. المطية: Tekili Binek hayvanı. له و عليه: وأسى أسأ يأسى أسى. Üzülme.

Mana: Arkadaşlarım bineklerini benim için orada durdurdular. Onlar şöyle diyorlar: Üzüntüden helak olma! Toparla kendini!

6 مَعْوَلٌ مِنْ دَارِسٍ رَسَمَ عِنْدَ فَهْلٍ مُهْرَاقَةً عَبْرَةً شِفَائِي وَإِنَّ

6. Göz yaşı. مَهْرَاقَةً: Bu kelime dökmek anlamındadır. İRَاقَةً يُرِيقُ أَرَاقَ şeklinde kelimenin değişik bir şekilde هِرَاقَةً يُهْرِيقُ هِرَاقَ ve هِرَاقَهُ أَهْرِقَ veya هِرَاقَ يُهْرِيقُ هِرَاقَ olarak gelir. İsm-i fail مُهْرِيقٌ , ism-i mef'ul مُهْرَاقٌ veya مُهْرَاقٌ olarak gelir.⁴⁸ دَارِسٌ: Daras. مَعْوَلٌ: Dayanak, destek alınan şey. Ya da الرَّجُلُ: Kendisine barınak edildi, anlamından hareketle sığınılacak yer, şeklinde de anlaşılabilir. Birinci anlam daha manidardır.

Mana: Benim şifam akıtılan gözyaşındadır. Silinip giden izlerden hiç destek olur mu?

7 بِمَاسَلِ الرَّبَابِ أُمَّ وَجَارَحَا قَبَلَهَا الحُوَيْرِثُ أُمَّ مِنْ كَدَأَبِكِ

7. الدَّأَبِ ve الدَّأَبِ: Adet, durum. مَاسَلٌ: Dağ ismi.

Mana: [Sevdiklerinden ayrılma adetin ilk değıil.] Ondan önce de, Me'sel'de Ummu'l-Huveyris ve komşusu Ummu'r-Rabab'[la da aynı şeyleri yaşamıştın.]

8 القَرْنُفُلِ بِرِيَّا جَاءَتْ الصَّبَا نَسِيمٌ مِنْهُمَا المِسْكَ تَصَوَّعَ قَامَنَا إِذَا

8. الرِّيَّا: Güzel koku. تَصَوَّعَ: Kokusu güçlü bir şekilde yayıldı.

Mana: [O ikisi] kalktıklarında onlardan güzel koku gelir. Karanfil kokusu getiren sabah meltemi [gibi].

9 مِحْمَلِي دَمْعِي بَلَّ حَتَّى التَّخَرِ عَلَى صِبَابَةٌ مِنِّي العَيْنِ دُمُوعٌ فَفَاضَتْ

9. Suyu dökmek, صبَّاءً يُصَبُّ صَبَبٌ Suyun dökülmesi, صبَّابَةً يُصَبُّ صَبَبٌ. صَبَّاءً يُصَبُّ صَبَبٌ Birini özlemek, iştiaklı olmak. İsmi fail erkek: صَبَّبٌ, bayan: صَبَّبَةٌ. Zevzeni bu kelimenin mef'ul lieclihi olduğu için mansub olduğunu söyler. المِحْمَلِ: Boyun. النحر: Kılıç askısı.

Mana: [Onlar] özlediğim için gözyaşlarım boynumdan aşağı boşanıyor. Hatta gözyaşlarım kılıcımın askısını ıslattı.

10 جُلُجُلٍ بِدَارَةِ يَوْمٍ سِيمَا وَلَا صَالِحٍ مِنْهُنَّ لَكَ يَوْمَ رَبِّ أَلَا

10. مَكَانِ: Mekân ismi.

Mana: O bayanlara [nail olduğun] nice [gönlüne] uygun günlerin oldu. Özellikle de Daratu Culcul'deki gün.

11 المِحْمَلِ كُورِهَا مِنْ عَجْبًا فَيَا مَطِيَّتِي لِلْعَدَارَى عَقْرَتْ وَيَوْمَ

11. العذارى: Tekili Bakire. كُورٌ: Eyer veya semer. المتحمَّلُ: Üzerinde taşınmış, üzerine yüklenmiş. Zevzeni, bu kelimeyi üzerindeki eşyaları veya kızların taşıdığı eyer gibi verir.

Mana: [Daratu Culcul'da] bakirelere bineğimi kestim. Binilen eyeri [veya

⁴⁸ el-Kamus el-Muhit naşiri ilgili maddenin dipnotunda, يُهْرِيقُ şeklinde yer alan kelimenin doğrusunun يُهْرِقُ olduğunu söyler. Bakınız: Feyruzabadi, *el-Kamusu'l-Muhit*, Beyrut, 1986, ق ر ه مادهسى.

yüklenmiş eşyaların başına gelen] ama neydi öyle!

12 المَمْتَلِ الدَّمَقْسِ كَهْدَابٍ وَشَحْمٍ بَلَّحُوهَا يَزَيِّرْنَ الْعَدَارَى فُظِّلَ

12. هَدَاب: Kenarı saçaklı olan kumaş. الدَّمَقْس: İbrişim. المَمْتَل: Bürülmüş. ظَل: Aslında gün boyu yapılan işler için kullanılan nakıs bir fiildir. Ancak manaya bakılırsa bir süre bu işi yaptılar, şeklinde anlamak daha uygun gözükmektedir. يَرْتَمِينَ: Atıyorlar. İkrâm ediyorlar olarak değerlendirdik.

Mana: Bakireler bir süre [kurban ettiğim bineğimin] etlerini [birbirlerine] ikram ediyorlar. [Atılan] yağlar, bürülmüş saçaklı ipek [gibi]ydi.]

13 مُرْجَلِي إِنَّكَ الْوَيْلَاتُ لَكَ فَمَقَّالَتْ عُنَيْتَةَ حِدْرَ الْحَيْدَرِ دَخَلْتُ وَيَوْمَ

13. الخدر: Çadır. Burada kastedilen devenin üstündeki çadır, yani hevdec. عنيزة: Şairin sevgilisi. الويل: Kötülüğün kişiye bulaşması anlamında, bizdeki “boyun devrilsin” benzeri beddua ifadesidir. مرجلي: Benim bineğimi öldürüp beni yaya bırakacaksın, anlamında أُرْجَلُ فُلَانَا: Birini yaya bırakmak, anlamındaki kökten ismi faildir.

Mana: O gün Uneyze'nin hevdecine girdim. “Boyun devrilsin, [bineğimi öldürüp] beni yürümeğe [zorunda] bırakacaksın” dedi.

14 فَأَنْزِلَ الْقَيْسَ امْرَأً يَا بَعِيرِي عَقْرَتَ مَعَا بِنَا الْعَبِيطُ مَالٌ وَقَدْ تَمُوتُ

14. الغبيط: Bayanlara has deve semeri. عَقْرًا عَقْرًا يَعْقُرُ عَقْرَ: Deveyi kesmek amacıyla ayaklarından birini kesip yere düşürmek veya hayvanı kesmek. البعير: Binilen veya yük taşınan deve.

Mana: Semer bizimle birlikte eğilmiş haldeyken “Devemi öldürdün İmru'u'l-Kays! İn!” diyordu.

15 المَعْلَلِ جَنَّاكَ مِنْ تُبْعِدِينِي وَلَا زَمَامَهُ وَأَرْحِي سِيرِي هَذَا فُقُلْتُ

15. المعلل: Kökü عَلَّ عَلًا يَعْلُ عَلٌ: İçilen ikinci yudum veya peşpeşe içilen yudumlar. Burada, peşpeşe alınan öpücükler böyle ifade edilmiştir. جَنَّاكَ المَعْلَل: Senin peşpeşe toplanan meyvelerin.

Mana: Ona dedim ki: Dizginlerini bırak ve yürü! Beni peşpeşe toplanan meyvelerinden uzaklaştırma!

16 مُحْوَلٍ تَمَاتِمَ ذِي عَن فَاهَيْتُهَا وَمُرْضِعٍ طَرَفْتُ قَدْ حُبَلِي فَمِثْلِكَ

16. حبلى: Hamile. مرضع: Emzikli kadın. تَمَاتِمَ: Tekili نازارlık. نازارlıklı olması annesinin kendisinin üstüne titrediğini de ifade edebilir. Yani anasını, biricigi yavrusundan alıyodum, demek istemektedir. محول: kökünden, bir senesini doldurmuş, burada çocuk kastediliyor.

Mana: Senin gibi, hamile birinin ve emzikli bir kadının kapısını çaldım. Hatta emzikli kadını bir yaşına girmiş, [anasının biricigi] nazarlıklı bebeğinden alıkoymdum.

17 مُحْوَلٍ لَمْ شَمُّهَا وَتَحْتِي بِشِقِّ لَهْ انْصَرَفْتُ خَلْفَهَا مِنْ بَكَى مَا إِذَا

17. Mana: [Bebek, o emziklinin] ardından ağladığında, [vücudunun] bir yarısıyla ona döndü, diğer yarısı benim altımdaydı ve dönemedi.

18 تَحَلَّى لَمْ خَلْفَةً وَأَلَتْ عَلَيَّ تَعَدَّرْتُ الْكَيْبِ ظَهْرَ عَلِيٍّ وَيَوْمًا

18. الكئيب: Kumsal. تعذر على: Zorlaşmak, meşakkatli olmak. : آلت حلفة لم تحلّى: Hiç bir istisna bırakmadan yemin etti. Burada sevgilisi kendisinden ayrılmak üzere yemin eder ve hiç bir geri dönüş ihtimali bırakmaz. “Vallahi, seni ziyaret edeceğim, ancak yağmur olursa hariç.” cümlesinde, yağmur yağmasıyla bir istisnai durum ortaya konulmuştur. Beyitteki yeminde ise hiç bir açık kapı bırakılmamış olduğu ifade edilmektedir.

Mana: Bir gün kumsalın üstünde bana [kendisine yaklaşmamı] zorlaştırdı ve [beni terketmek üzere] dönüş ihtimali olmayacak bir şekilde yemin etti.

19 فَأَجْلِي صَرْمِي أُرْمَعْتِ قَدْ كُنْتِ وَإِنْ التَّدَلِّي هَذَا بَعْضُ مَهْلًا فَاطِمَةُ أ

19. التدلّل: Naz. أزمع: Kararlı olmak, bir şeyi yapmak için ciddi bir şekilde çalışmak. صرماً يصرمُ صرماً: Kesmek yani öldürmek anlaşılabilir. Beyitte mastarın mef'ulüne izafeti vardır. İkinci bir ihtimal, aradaki alâkayı kesmek olabilir. Bu durumda açılım صرم علاقتي şeklinde olabilir. İkinci takdir tercihimizdir. Diğer yandan مهلا Geçişsiz bir fiilin mastardır. Ama burada -Allah c.c. bilir- حفف anlamı yüklenip, onun gibi geçişli olarak kullanılmıştır. Bu yüzden de بعض kelimesi mansub gelmiştir. Yoksa şöyle bir açılım da takdir edilebilir. ... مهلا وحففي بعض. Ağır ol, ve şu nazı kısmen hafiflet.

Mana: Ey Fatima! Bu nazı kısmen (hafiflet) kaldır. Alakamızı kesmeye kararlıysan, [senden istediğim] güzel davranmandır.

20 يَفْعَلِ الْقَلْبُ تَأْمُرِي مَهْمًا وَأَنْتِ فَاتِلِي حُبِّكَ أَنْ مَيَّ غَرُّكَ أ

20. يغرُّه غرّه: Bazı şeylere karşı cahil ve gaflet içinde olmak. غروراً: Aldatmak, batıla yönlendirmek. فاتلي: Burada gerçek ölüm değil de, izzeti nefsinin yaralanması, aşağılık hallere düşmesi kastedilmektedir. وَأَنْتِ مَهْمًا تَأْمُرِي: وَأَنْتِ مَهْمًا تَأْمُرِي bu bölümde Zevzeni, çeşitli ihtimalleri verir. Ona göre buradaki القلب ile kastedilen sevgilinin kalbidir ve söylemek istenen, “Sen, kendi kalbine hükmetmekte sin ve sen ona ne desen o yapar, ama ben kalbime hükmedemiyorum.” Ardından da cümleyi zahiriyle almanın yanlış olacağını vurgular ve gazel sadedinde bu tip bir anlayışın uygun olmayacağını söyler. Biz, buradaki kalbin şairin kalbi anlamına gelen, diğer ihtimali tercih ediyoruz ve bunun daha da uygun olacağını düşünüyoruz.

Mana: [İçimdeki sana karşı olan] sevgimin beni perişan etmesi ve senin her dediğini kalbimin yapıyor olması, [yoksa] seni aldattı mı?

21 تَنْسُلِي ثِيَابِكِ مِنْ ثِيَابِي فَسُلِّي خَلِيفَةُ مَيَّ سَاءَتْكَ قَدْ تَكُ وَإِنْ

21. خليفة: Kişinin doğası, huyu. سلاً يسألُ سلاً: Bir şeyi bir şeyin içinden uygun bir şekilde çıkartmak. Kılıcı kılıfından veya kılı tereyağından çıkartmak gibi. ثياب: Tekili: ثوب: Elbise demektir. Burada kastedilen “kalp”tir. Antera aşağıdaki beyit-

Mana: Saç perçemleri yukarıya doğru örülü. Örgülerin boğumları ikili [örgülerin] ve [örgüsüz] salınmış [perçemlerin] içinde kayboluyor.

(Söz konusu olan, şekil zenci kadın saçı şeklindeki sık ve kıvrıkcık saçların kısa ve küçük perçemler şeklinde örülmüş hali olarak düşünülebilir. Çünkü örülü saçların yukarıya doğru durması başka şekilde düşünülemez.)

37 المذلل السقي كأنبوب وساقٍ مخصر كالجديل لطيفٍ وكشح

37. Böğür bel. الجديل: Deriden veya yünden örülmüş-bürülmüş dizgin. مخصر: Kadın için ince belli. السقي: Sulanmış, sulanmış hurma bahçesi. المذلل: Bakılan bahçe.

Mana: Latif ve ince beli sıırım gibi. Bacakları sulanan bahçede, [gölgede kalıp, güneşten rengi bozulmamış] kamış gibi.

38 تفضل عن تنطق لم الضحى نؤوم فزاشها فوق المسك قبيث وتضحى

38. Mana: Kuşluk vaktine girdiğinde misk parçaları yatağının üstünde, o bu vakitte hâlâ uykudadır. [Hizmet etmez, ona hizmet edilir. Erken kalkması gerekmiyor. İş yapanların aksine] kendi tercih ederek kuşak bağlamamıştır.

39 إسحل مساويك أو طبي أساريع كأنه شئن غير يرخص وتغطو

39. Yumuşak olmak. رخاصة يرخص رخص. Tutmak, almak. عطوا يعطو عطا. Varsıf kelime kelimesi Burada kastedilen elinin parmaklarıdır. الشئن: Kaba ve sert. أساريع: Tekili أسروع: Sebze ve yeşilliklerde bulunan kurtçuk, tırtıl. طبي: Mekan adı. إسحل: Bir ağaç. مساويك: Tekili مسواك: Misvak.

Mana: [Bir şeyi] sert olmayan yumuşak parmaklarıyla tutuyor. [Onun güzel parmakları, düzgünlük ve körpelik bakımından] sanki Zaby'deki kurtçuklar veya ishâl ağacından yapılmış misvaklar gibidir.

40 متبتل راهب مسمى مناره كأنها بالعشاء الظلام تضيء

40. Akşam. ممتبتل: Allah'a yönelmiş, dünyevi şeylerden alakayı kesmiş.

Mana: [Yüzünün parlıtısı] akşam vaktinde karanlığı aydınlatıyor. Sanki o, ibadete çekilmiş rahibin akşamını aydınlatan kandil gibi.

41 ومجول درع بين أسبكرت ما إذا صباية الحليم يرنو مثلها إلى

41. Etkilenmek, kapılmak. صباية: Kalbi yumşamak ve özlem içinde olmak anlamına gelir fiili صبب بصباية olarak gelir. Bir önceki kelimenin mef'ul mutlak gibi kullanılmıştır. اسبكر: Boy veya saç uzaması. درع: Yetişkin bayan elbisesi. مجول: Ergen olmamış kız elbisesi.

Mana: Onun gibisine akli başında insan bile kapılır. [Şöyle boylanıp da] çocukluk ve kadınlık arasındaki elbisesiyle [boy gösterirse.]

42 بمنسل هواك عن فؤادي وليس الصبا عن الرجال عمايات تسلت

42. Özlem, çocukluk.

Mana: Erkekler, çocukluk [heves ve sevda] körlüklerinden sıyrıldılar. Benim

mak, değersizleşmek. Vasıf: ذَلِيلٌ, müennes için ذَلِيلَةٌ gelir. ذَلَّتْ الدَابَّةُ: Boyun eğmek, kolayca güdülmek. Bu anlamda vasıf müennes ve müzekker için : ذُلُّوْهُ gelir. Anlamı hizmete uygun olmaktır. مَرَحَلٌ: Zevzeni bu kelimeyi çok seyahat etmek anlamında رَحَلَ kelimesinin mübalağalı olarak verir. el-Vasit sözlüğünde şöyle denmektedir. رَحَلَ الإِبِلُ: Deveye semerini bağladı. Bu durumda مَرَحَلٌ ismi meful olarak anlayabiliriz. Yani matara sırtına semer gibi yüklenmiş.

Mana: Gruplara ait [nice] su matarasını hizmete amade sırtıma yükledim ve sapından omuzuma bağladım.

49 المَعِيَلُ كَالخَلِيْعِ يَعْوِي الذَّنْبُ بِهِ قَطَعْتُهُ قَفْرَ الْعَيْرِ كَجَوْفِ وَّوَادٍ

49. المَعِيَلُ: Eşek. الخَلِيْعِ: Kabilesi tarafından bir suçuna binaen, dışlanmış ve kabile hukukundan men edilmiş kişi. المَعِيَلُ: Aile sahibi.

Mana: [Hiçbir şeye yaramayan, her türlü faydadan uzak] eşek karnı gibi nice ıssız vadilerden geçtim. Orada yavrularını beslemeye çalışan kurt, kavmi tarafından dışlanmış [bir kişi gibi çaresizlikten] uluyordu.

50 مَمُولٌ لَمَّا كُنْتُ إِنَّ الْعِنَى قَلِيْلٌ شَأْنَنَا إِنَّ: عَوَى لَمَّا لَهُ فُقُلْتُ

50. المَمُولُ bazı rivayetlerde طَوِيْلُ الْعِنَى şeklinde gelmiştir. Bu durumda anlamı طَوِيْلًا طَوِيْلًا anlamında طَوِيْلٌ طَوِيْلٌ anlamında gelmektedir.

Mana: Uluduğunda ona dedim ki: Eğer şu ana kadar mal sahibi olmadıysan, her ikimizin durumu o ki, yetersiz mala [sahibiz].

51 يَهْزُلُ وَحَرْثُكَ حَرْثِي يَحْتَرْتُ وَمَنْ أَفَاتَهُ شَيْئاً نَالَ مَا إِذَا كَلَانَا

51. أَفَاتَهُ: Elde kalması için birşey yapmadığı için, kaçmasını sağlamak. فَاتٌ فَوْتُ kökündendir. Zevzeni bu kelimeyi أَنْفَقَ: İnfak etmek anlamında alır. الحَرْثُ: Ekin ekmek anlamında olup burada rızık temininde izlenen üslûp ve tarz kastedilmektedir. هَزَلٌ: Zayıf ve güçsüz olmak. هَزَلٌ: Mizah yapmak. el-Vasit bu şekilde vermektedir. el-Kamus el-Muhit ise bu kelimeyi anlam farkı vermeden فَارَحَ وَضَرَبَ bablarından geldiğini söyler. Daha sonra هَزَلٌ هَزَلٌ okunuşuyla fakirleşmek anlamında verir. Zevzeni, beytin yazılışını يَهْزُلُ yani, zay harfi kesralı olarak vermiştir. Cemheretu'l-Eş'âr'daki rivayette يَهْزُلُ şeklinde yazılmıştır.⁵⁰ Burada biz dammeli yazdık.

Mana: Her ikimiz de birşey elde ettiğimizde [ona sarılıp] elde tutmayız. Kim ki benim veya senin tarzınla [yaşarsa] za'fa uğrar.

52 هَيْكَلِ الْأَوَابِدِ قَيْدٍ بِمَنْحَرِدٍ وَكُنَانَا فِي وَالطَّيْرِ أَعْتَدِي وَقَدْ

52. كُنَانَا: Kuş yuvası. مَنْحَرِدٌ: Kısa tüylü at. قَيْدٌ: Hayvanın kaçmasını diye ön iki ayağına bağlanan köstek. الْأَوَابِدُ: Tekili الْأَوَابِدُ: Yabani hayvan. قَيْدٌ الْأَوَابِدُ: Süratinden dolayı vahşi hayvanların kendisinden prangalıymişçasına kaçamayan. هَيْكَلٌ: Cüsseli, iri.

⁵⁰ Ebu Zeyd Muhammed b. el-Hattab el-Kureşî, Cemheretu Eş'ari'l-Arab, Thk: Muhammed Ali el-Haşimi, 2. baskı, Daru'l-Kalem, Şam 1986/1406, I, 263.

Mana: Bazen [gün ağarmadan] kuşlar yuvalarındayken kısa tüylü, hızından dolayı vahşi hayvanların [önünde ayakları] köstekli [gibi kaldığı], iri yapılı [atım-la] erkenden yola çıkıyorum.

53 عَلٍ مِنَ السَّيْلِ حَطَّهُ صَخْرٍ كَجَلْمُودٍ مَعَا مُدْبِرٍ مُثْبِلٍ مِفْرٍ مِكْرٍ

53. جلمود صخر: Saldırı ve geri çekilmede becerikli anlamındadır. ومفّر مكر: Sağlam kaya. جطاطاً يخطُ حطّ: İndirmek, atmak.

Mana: [Atımın öyle güzel yetenekleri var ki, onun] saldırışı geri çekilişi, öne hamlesi ve arkaya dönüşü her biri, yüksek bir yerden selin aşağı attığı sağlam bir kaya [hızındadır.]

54 بِالْمَمْتَرَلِ الصَّفْوَاءِ زَلَّتْ كَمَا مَثْبِهِ خَالَ عَنِ اللَّيْدُ يَزَلُّ كُمَيْتٍ

54. اللبد: Kaymak. زلّولا زلاً يزلُّ زلّ: Kırmızı siyah karışımı at rengi, doru. كُمَيْتٍ: Eğerin altına konan keçe veya kumaş. الصّفواء: Pürüzsüz iri taş. الممترّال: Zevzeni bu kelimeyi mahzup olan yağmur kelimesinin sıfatı olarak verir. Burada kastedilen üzerine ineni, yani yağmuru üzerinden hızlıca indirmesi kastedilmektedir. Kelimenin başındaki باء geçişlilik içindir. Bu durumda زلّ: kaymak fiili, kaydırmak anlamı kazanır.

Mana: Pürüzsüz kaya, üzerine inen [yağmuru hemen] kaydıracağı gibi, [besili ve yumuşak tüylü] beline [konan] keçenin [kayıp] indiği doru [atım, ne at ama!]

55 مَرَجَلٍ غُلِيٍّ حَمِيهِ فِيهِ جَاشٍ إِذَا اِهْتَرَامَهُ كَأَنَّ جَيَّاشَ الذَّبَلِ عَلَى

55. ذُبُولًا ذَبَلًا يَذْبُلُ ذَبَلٌ: Zayıflamak, dumura uğramak. Burada kastedilen küçük karınlı, kibar sağrı olmasındır. 52. beyitte atının yapılı olduğunu söylemişti. Oradaki sözü, ذبلى ifadesini küçük yapılı olarak algılamamızı engellemektedir. Bu durumda boy olarak küçük olmasa bile yapı olarak yumuşak çizgili ve zarif görüntülü diyebiliriz. جَيَّاش: Coşkulu. اِهْتَرَامَ: Atın koşarken ayaklarından çıkan ses. Zevzeni bu kelimeyi kişnerken kesik kesik çıkan ses olarak verir. Cemhere'de ise koşmak anlamında verilmiştir. مَرَجَلٍ: Tencere.

Mana: Zarif görüntüsünün yanında coşkulu bir tavrı vardır. Heyecan ateşiy-le coşkun halde koşarken [ayaklarını öyle sert vurur ki, çıkardığı nal] sesleri tencerenin [derinden derinden] kaynaması gibidir.

56 الْمَرْكَلِ بِالْكَدِيدِ الْعُبَارِ أَثَرْنَ الْوَقَى عَلَى السَّابِحَاتِ مَا إِذَا مَسَحَ

56. مَسَحَ يَسْحُ سَحٌّ: Suyun yukarıdan aşağıya akması. Asil ve iyi koşan at. İyi koştuğu için çok terler ve teri su gibi akar. السابح: Koşarken iki ayağını yüzer gibi öne atan at. Atlar, dörtnala temposunda böyle koşarlar. وَنَاءٌ وَنِيَاءٌ وَنِيَاءٌ يَنْبِي وَنَى: Bir işte yorulmak, za'fa düşmek. الكديد: Zemini sert yer. رَكْلًا يَرْكُلُ رَكْلًا: Tepmek. المَرْكَلِ: Ayakla basılmış, yani üzerinden çok geçilerek zemini sertleşmiş. Zevzeni أَثَرْنَ deki faili السابحات ta gönderme yaparak "Basılmış sert zeminli yerlerden toz kaldıran dörtnala yüzer gibi koşan atlar yorulmuşken, atım hala for-mundadır" şeklinde ifade etmiştir. Şayet أَثَرْنَ deki fail, şairin atının ayakları الحوافر olarak takdir edilirse övgü daha yüksek dereceli olacaktır.

Mana: Çok iyi, yüzer gibi [dörtnala koşan] atlar yorulduklarında, [ayaklarını hâlâ öyle güçlü yere vuruyor ki] basılmış sert zeminli yerden toz kaldırıyor.

57 المَتَّقِلِ العَنيفِ بِأَثْوَابٍ وَيَلْوِي صَهْوَاتِهِ عَنِ الحِنْفِ العُلَامِ يُرِي

57. صهوة: Atın eğer konulan yeri. يُلْوِي أَلْوَى: Aslı kumluk yere getirmek. Burada düşürüp kumlara bulamak anlamındadır. العنيف: Sert davranan.

Mana: Hafif çocuğu sırtından atıyor. Ağır [ve ata nasıl davranmasını bilmeyen] sert davranan [yetişkini de yere düşürüp] elbiselerini kuma buluyor.

58 مُوصِلٌ يَحْتِطُ كَفَيْهِ تَتَائِعُ أَمْرُهُ الوَلِيدِ كَحُدُوفِ دَرِيرٍ

58. دَرًا يَدْرُ دَرًا: Atın şiddetle koşması veya orta hızla uzun süreli koşması. خذروف: Topaç. Eskiden topaçlar kendisine sarılan kaytanla değil de bürülmüş ipten yapılmış kamçı şeklinde iplerle vurularak döndürülürdü. Böylece durmasına fırsat verilmeden dönmesi sağlanırdı.

Mana: [Atım] uzun [nefesli, iyi] koşucu, çocuğun elleriyle peşpeşe [vurduğu] ipiyle [durdurmadan] döndürdüğü topaç gibi.

59 تَتَقَلِّ وَتَقْرِبُ سِرْحَانٍ وَإِزْحَاءُ نَعَامَةٍ وَسَاقًا طَيْيً أَيْطَلُ لَهُ

59. أَيْطَلُ çoğulu: Sağrı. إطل çoğulu: Aynı anlamdadır. Kastedilen sağrılarının ceylan sağrısı gibi zarif olmasıdır. إرخاء: Hızlı koşu. سرحان: Kurt. تقرب: Koşarken ön ayaklarını kaldırdığı yere, arka ayaklarını koyarak koşmak. تتقل: Tilki yavrusu.

Mana: [Atımın sağrısı] ceylan sağrısı [gibi ince yapılı, düzgünlük, uzunluk bakımından bacakları] deve kuşu bacakları [gibi. Koşarken] kurt edasıyla [koşuyor. Bacak hareketleri] tilki yavrusunun [hareketleri gibi ön ayakların sektiği yere arka ayaklar konuyor.]

60 بِأَعْرَلٍ لَيْسَ الأَرْضِ فُوَيْقَ بَصَافٍ فَرْحَهُ سَدَّ اسْتَدْبَرْتَهُ إِذَا ضَلِيعٍ

60. Zevzeni ضليع kelimesini iri kaburgalı, yanları şişkin olarak verir. Bu durumda şu ana kadar verdiği ceylan benzetmeleriyle çelişki ortaya çıkar. Bu kelime el-Muhit'te ض ل ع ل ض maddesinde şu şekilde verilmektedir: “ضَلِيعًا يَضْلَعُ ضَلِيعًا: Kavisli olmak. ضَلِيعًا يَضْلَعُ ضَلِيعًا: Güçlü olmak, yüke dayanabilmek. ضَلِيعًا يَضْلَعُ ضَلِيعًا: Güzel yaratılışı, sağlam yapılı olmak. فرس ضليع: Hilkatî güzel at anlamındadır. الفرج: Arka bacaklarının arası. ضَفُوءًا ضَفُوءًا يَضْفُوءُ ضَفًا: Gür ve bol olmak. Burada kastedilen gür kıllı kuyruk. فُوَيْقُ kelimesi فوق kelimesinden ism-i tasgirdir. Yakınlık ifade eder. أعزل: Bir tarafa meyilli, çarpık.

Mana: Hilkatinin güzelliğiyle [ne at ama!] Arkasına dönersen [arkasını] gür, yere yakın ve çarpık olmayan bir kuyrukla örttüğünü [görürsün].

61 حَنْظَلٍ صَلَايَةَ أَوْ عُرُوسٍ مَدَاكَ انْتَحَى إِذَا مِنْهُ المُنْتَنِ عَلَى كَأَنَّ

61. المنتان: Gövdenin omurganın iki yanındaki kısmı. انتحى: Zevzeni bu kelimeyi itimat ve kasit (dayanmak ve yönelmek) olarak verir. el-Vasit'te bu manaların yanında: انتحى في الأمر şeklinde bir işte ciddi olmak anlamını verir. Sonra da

انتحى الفرس في عدوه: At koşmasında ciddi oldu (güven uyandıracak şekilde canlı koştu) örneğini verir. Zevzeni'nin verdiği anlam veya diğer anlamlar doğrultusunda düşünürsek atın belli bir gayeyle, belli bir ciddiyetle koşmasını anlayabiliriz. Atın tırıs⁵¹ koşusu burada anlatılana uymaktadır. Genel mana da bunu doğrulayacaktır. Çünkü iyi tırıs yürüyen atın sırtı sanki sabit bir kütle gibi hiç hareket etmez, dolayısıyla sürücüsünü hiç sarsmaz. مَدَاكٌ وصالية: Üzerinde bir şey ezilerek toz elde edilen taş. Zevzeni bu beytin kelimelerini açıklamış, genel mana vermemiştir.

Mana: Tırısa kalktığında [besili, parlak görüntüsü ve sarsılmayan bir kütle durumundaki] sırtının üzeri gelinin koku ezdiği veya Ebu Cehil karpuzunun çekirdeklerinin ezildiği taş gibidir.

62 مُرَجَّلٌ بِشَيْبٍ حَنَاءٍ غُصَارُهُ بِنَخْرِهِ الْهَادِيَاتِ دِمَاءٌ كَأَنَّ

62. الهادية: Her şeyin ön tarafı. Burada kastedilen avlanan ilk hayvanlardır. حَنَاءٌ: Kına. مَرَجَلٌ: Taranmış veya salınmış veya süslenmiş saç. Zevzeni buradaki manzarayı kurumuş kına harcı ile kurumuş kan pıhtısının birbirine benzetilmesi olarak verir.

Mana: [Atımın] boynundaki ilk avlanan hayvanların kanı, taranmış beyaz kılların üzerindeki kına harcı gibi.

63 مُدَيَّلٌ مُلَاءٍ فِي دَوَارٍ عَدَارِي نِعَاجَهُ كَأَنَّ سِرْبًا لَنَا فَعَنَّ

63. نعجة: Tekili: Koyun veya yaban öküzünün dişi. سِرْبٌ: Gözükmek. عَدَارِي: Tekili: Bakire. دَوَارٌ veya دَوَارٌ: Çok dönen, دَوَارٌ veya دَوَارٌ: Etrafında vahşi hayvanların döndüğü kum kütlesi. Bunlar el-Vasit'teki anlamlardır Cemhere'deki rivayet dammelidir. el-Muhitte dammeli ve fethali okunuşu, şeddeli ve şeddesiz olarak tavaf edilen put anlamında verilir. مَلَاءٌ: Tekili: Sarınılan bürünülen örtü. مَدَيَّلٌ: Eteklerin uzun olma halinde kuyruk gibi görüntüsü olan.

Mana: Bize [vahşi sığır] sürüsü gözüktü. Sürünün dişileri, [endamlı yürüyüşleriyle, peşpeşe gelmeleriyle, renklerinin güzelliğiyle ve arkalarındaki kuyruklarının görüntüsüyle] uzun etekli bir kumaşa bürünmüş bakirelerin put çevresinde tavaf etmeleri gibidir.

64 مَحْوَلٌ الْعَشِيرَةِ فِي مَعَمِّ حَبِيدٍ بَيْنَهُ الْمَقْصَلِ كَالْحَرِجِ فَأَدْبَرَنَ

64. الحزج: Cemhere rivayeti الجزج, el-Muhit her iki şekilde de söylendiğini ifade eder. Anlamı: Farklı renkte damarlı akik taşı. مَعَمٌّ: Asil amcalı. مَحْوَلٌ: Asil dayılı.

Mana: [Sürü bizi görünce] arkasını döndü. [Sürünün içindeki farklı renkli olanların görüntüsü,] toplum içinde dayı ve amca tarafından asil olan [kimseyi diğerlerinden] ayıran, boynundaki akik kolye gibidir.

⁵¹ Tırıs koşu saatte 20 km civarında bir sürele koşmadır. Bu rahvan diye de adlandırılabilir. Ancak rahvanın özelliği sağ ayakların birlikte, sol ayakların da birlikte atılmasıyla yapılan bir koşudur.

65 تَزَلَّيْ لَمْ صَرَّةٌ فِي جَوَاجِرِهَا وَدُونَهُ بِالْهَادِيَاتِ فَالْحَقْنَا

65. جَاحِرٌ : Geride kalan vahşi hayvan. جَوَاحِرٌ : Geride kalmak, gecikmek. جَحْرٌ : Geride kalan vahşi hayvan. صَرَّةٌ : Cemaat, grup.

Mana: [Atım o kadar hızlı ki, bu hızıyla vahşi hayvan sürüsünü kovalarken onların önde gidenlerine bizi yetiştirdi. Arkada kalanlar [kesinlikle] onun seviyesinde değildi. [Kaçmaya vakit bulamadıkları için henüz] grup halindeydiler, dağılmamışlardı

66 فُبِعْسَلِ بِمَاءٍ يَنْضَحُ وَمَ دِرَاكًا وَنَعَجَةٍ تَوْرٍ بَيْنَ عِدَاءٍ فَعَادَى

66. بِدِرَاكًا مُدَارِكَةً دَارَكَهُ : Bir koşmada bir avdan ikinciye gitmek. عَادَى بَيْنَ الصَّيْدَيْنِ : Yetişmek, bir kısmını diğerine tabi kılmak, peşine sürmek. بَمَاءٍ : Terlemek.

Mana: [Atım] dişi erkek yaban öküzlere peşpeşe yetiştirdi. [Bunları yaparken zorlanıp da] teri su olup akmadı ki yıkansın.

67 مُعْجَلٍ قَدِيرٍ أَوْ شِوَاءٍ صَفِيفٍ مُنْضِجٍ بَيْنَ مِنَ اللَّحْمِ طُهَاهُ فَطَلَّ

67. مُعْجَلٍ : Tekili الطاهي: Yemek pişiren, aşçı. مُنْضِجٍ : Olgunlaştıran, pişiren.

Mana: [Avladığım hayvanların etlerini] aşçılar pişirmeye devam ettiler. [Bu işi onlardan] kimisi sıra sıra ızgara ve [bazıları da] çabuk [olsun diye] tencerede [yaptılar.]

68 تَسْفَلُ فِيهِ الْعَيْنُ تَرَقَّى مَا مَتَى دُونَهُ يَقْصُرُ الطَّرْفُ يَكَادُ وَرُخْنَا

68. رَوَّاحًا يَرُوحُ رَاحٌ : Akşamleyin gitmek veya akşamleyin yerine dönmek anlamında olan bu kelime, herhangi bir zamanda gitmek anlamında da kullanılabilir. بِطَرَفٍ طَرَفٌ : Bir şeye bakmak. طَرَفٌ شَيْئًا : Göz kapaklarını kırmak. الْعَيْنُ : طَرَفًا يَقْصُرُ قَصْرًا : Kısalma. قَصْرًا قَصْرًا يَقْصُرُ قَصْرًا : Yapmayı terketmek, aciz olmak. قَصْرًا قَصْرًا : Yükselmek. رَفِيًّا رَفِيًّا رَفِيًّا يَرْقَى رَقِيًّا : Yükselmek. Merdiven gibi bir şeyde yukarı çıkmak. تَرَقَّى : Aşağıya inmek.

Mana: Akşamleyin döneriz. [Atım öyle müstesna bir güzelliktedir ki,] göz [onun güzelliğini tam idrak ederek] görmez. Ne zaman üst kısmına baksa [güzelliğinin bütününü görmek için] alt kısmına da bakar.

69 مُرْسَلٍ غَيْرِ قَائِمًا بَعِيٍّ وَبَاتَ وَلِحَامُهُ سَرْحُهُ عَلَيْهِ فَبَاتَ

69. Mana: Gemi ve eyeri üzerinde [koşulmuş] halde geceler. [Otlığa] salınmaksızın gözümün önünde ayakta geceler.

70 مُكَلَّلٍ حَيٍّ فِي الْيَدَيْنِ كَلْمَعٍ وَمِيضَةٌ أَيْكَ بَرَقًا تَرَى أَصَاحَ

70. مِيضًا وَمِيضًا يَمُضُ وَمَمَضٌ : Ey arkadaşım! يا صاحبي : ifadesinin aslı. أَصَاحَ : Parlaklık, şimşeğin ışığının görülmesi. لَمَعَ الْيَدَيْنِ : İki elle hareket yapmak. كَلْمَعٌ : Katman katman birikmiş yere yakın bulutlar. مَكَلَّلٌ : Taçlanmış. Bulut katmanlarının üst kısmını alt kısmı için taç olarak görmektedir.

Mana: Ey arkadaşım! Şimşeği görüyorsun, sana ışığını göstereyim. [O, üst tarafı] taç [gibi olan] katman katman bulutların içindeki elle [yapılan] hareket

gibidir.

71 المَمْتَل بِالذَّبَالِ السَّلِيْطِ اَمَالٌ رَاهِبٍ مَصَابِيْحُ اَوْ سَنَاهُ يُضِيْءُ

71. الذبَال: Tekili. السَّلِيْط: Taneler sıkılarak elde edilmiş her türlü yağ. المَمْتَل: Fital. المَصَابِيْحُ: Bürülmüş. Mana bir önceki beytin devamıdır. اَوْ kelimesine kadar olan ve sonrası olmak üzere benzetmeyi iki ihtimalli olarak vermiştir.

Benzetmenin ikinci ihtimalini Zevzeni, içerisine yağ dökülmesiyle oluştuğu şeklinde verir. Bizim tercihimiz lambanın eğilmesi ve fitile çok yağ gelmesiyle daha çok aydınlık elde edilmesi şeklindedir.

Mana: (bir önceki beyitten devam) [Şimşeğin] ışığı aydınlatıyor. Ya da bürülmüş fital yönünde yağ meylettirildiği için [normal ateşinden daha fazla parıldaayan] rahip lambaları gibidir.

72 مَتَأَمَلِي مَا بَعَدَ الْعَذِيْبِ وَبَيْنَ ضَارِحٍ بَيْنَ وَصُحْبِي لَهْ قَعْدَتْ

72. بَعَدَ: Uzaklaştı anlamında fiil iken orta hareke teshil edilmiştir. مَتَأَمَلِي: İncelediğim, gözlediğim. ضَارِحٌ ve الْعَذِيْبُ: Yer isimleri. مَتَأَمَلِي: Ma zaittir.

Mana: Ben ve arkadaşlarım Dâric ile el-Uzeyb arasında [o bulutu seyir] için oturduk. Gözlediğim [bulut] uzaklaştı.

73 فَيَذْبُلِ السَّتَارِ عَلَى وَأَيْسَرُهُ صَوْبَهُ أَمْنٌ بِالشَّيْمِ قَطْنٍ عَلَى

73. الشَّيْمُ: Bulutun nereye gittiğini ve nereye yağmur bırakacağını gözlemek. قَطْنٌ, السَّتَارُ ve يَذْبُلُ: Dağ isimleri.

Mana: Gözlenen [bu yağmur bulutu o kadar büyük ki, şu an] sağ tarafı Katan [dağ] üstüneyken sol tarafı es-Sitâr ve Yezbul dağlarının üstündedir.

74 الكَنْهَبِلِ دَوْحِ الْأَذْقَانِ عَلَى يَكْبُ كُنَيْفَةَ حَوْلِ الْمَاءِ يَسْحُ فَأَضْحَى

74. يَسْحًا يَسْحُ سَحًا: Suyu kesintisiz dökmek, akıtmak. كُنَيْفَةُ: Mekan ismi. يَكْبُ كَبًا: bir şeyi elyüzüsten geçirmek. الْأَذْقَانُ: Tekili الذَّقْنُ: Sakalların birleşim yeri, çene. Burada ağacın üst kısmını kastediyor. دَوْحُ: Tekili دَوْحَةٌ: Büyük ağaç. الكَنْهَبِلِ: Dikenli bir ağaç. الكَنْهَبِلِ: Büyük el-Kenehbel ağacı.

Mana: [Yağmur bu buluttan öylesine bardaktan boşanırcasına yağıyor ki sanki] Kuteyfe çevresinde kuşluk vakti sularını akıtıyor. Kenehbel cinsinden büyük ağaçları da tepetaklak ediyor.

75 مَرِيْلٌ مِّنْ الْعَصْمِ مِنْهُ فَأَنْزَلَ نَعْيَانَهُ مِنَ الْقَنَانِ عَلَى وَمَرَّ

75. الْقَنَانُ: Dağ ismi. نَعْيَانًا نَعْيًا يَنْفِي نَعْيًا: Bir şeyi rüzgarın uçurması; yağmur için serpintisi, sıçrantısı. الْعَصْمُ: Tekili müzekker için أَعَصَمَ, müennes için عَصَمَاءُ: Bir veya iki ayağında beyazlık olan hayvan. Yaban keçisi veya dağ koyunu kastedilmektedir.

Mana: [O muazzam yağmur bulutu] serpintileri el-Kanan dağının [üstünden] geçti. [Bu dağda yaşayan vahşi hayvanlardan inlerine sığınmışların] hepsini evlerinden dışarı çıkardı.

76 بَجْدَلٍ مَشِيداً إِلَّا أَطْمَأَ وَلَا نَخْلَةً جَدَعٌ بِهَا يَثْرُكُ لَمْ وَتَيْمَاءَ

76. تيماء: Geniş düzlük. Zevzeni bu kelimeyi herhangi bir köy olarak belirtir. Mansub gelmesi bir önceki beyitteki el-Kanan üzerine matuf olmasındandır. Yani yağmur bulutu Teyma'nın da üzerinden geçti. أطم: Yüksek ev. شادا يثريد شادا: Alçı sıvamak, evi bina ederek yükseltmek. شادا قصرا: Saray dikti (yaptı). جندل: Ka-ya, taş.

Mana: [Yağmurun ve selin ulaştığı] geniş düzlükte [dikili] hurma ağacı bırakmadı. Taşla bina edilmiş evlerin dışında da ev bırakmadı.

77 مَزْمَلٍ بِجَادٍ فِي أَنْاسٍ كَبِيرٍ وَبِلِهْ عَرَانِينَ فِي نَبِيرٍ كَأَنَّ

77. ثبير: Dağ adı. عرانيين: Tekili عرانيين: Her şeyin öncüsü. İnsanda burun. Burada sağnak yağmurun ilk başlangıcı anlamındadır. وُجُولاً وَبَلَاءً يَبْلُ وَبَل: Yağmur şiddetlendi. بجاد: Çizgili kisve. مزمل: Örtünmüş, bürünmüş. Zevzeni, buradaki çizgili görüntüyü dağın üzerine yağın yağmurun oluşturduğu dereler olarak verir. Tercihimiz iri taneli sağnak yağmurun tanelerinin havada oluşturduğu çizgilerin ardındaki dağ görüntüsü olmasıdır.

Mana: Sağnak yağmurun ilk başlangıcındaki [yağmurun arka planında kalan] Sebir dağının görüntüsü, çizgili bir kisveye bürünmüş yaşlı bir insan gibidir.

78 مَعَزَلٍ فَلَكَةُ وَالْأَعْتَاءِ السَّيْلِ مِنْ عُدْوَةَ الْمُجِيمِرِ رَأْسِ دُرَى كَأَنَّ

78. ذرى: Tekili ذرى: Zirve. المجير: Arabistanın kuzeyinde Kasim yakınlarında bir dağ. Bugün de aynı isimle anılmaktadır. المعزل: Yün eğirmekte kullanılan kirman. فلكة: Kirmanın üstündeki yuvarlak parça.

Mana: Sel ve [çevresine yığılan] molozlar sonrası Muceymir dağının sabahki [görüntüsü çevresine yün ip sarılmış] kirmanın üstündeki yuvarlak gibi.

79 المَحْمَلِ الْعِيَابِ ذِي الِيمَانِي نُزُولٍ بَعَاغَةَ الْعَبِيطِ بِصَحْرَاءَ وَالْقَى

79. العيباب: Mekan adı. بعاع: Yağmur bulutundaki suyun çoğu veya mal. العيباب: Tekili العيباب: İçinde mal bulunan torba, heybe.

Mana: [Yağmur bulutu] yükünü el-Ğabit sahrasına bıraktı. [Bu durum] malını heybede taşıyan Yemenli [tacirin malını sergilemek için bir yerde] konaklaması gibidir.

80 مُفْلَقَلٍ رَحِيقِي مِنْ سُلَافاً صُبْحَنَ عُدَيْتَهُ الْجَوَاءِ مَكَكِي كَأَنَّ

80. مكاي: Tekili المكاء: İbibik kuşu. الجواء: Vadi. عُدَيْتَهُ: kelimesi غداة veya غدوة kelimesinden ism-i taşıyor olup anlamı sabahın erken saatidir. صَبْحاً يَصْبُحُ صَبْحَهُ: Sabah içkisi (صُبُوح) ikram etti. سلاف: En iyi cins içki. رحيق: Nektar, iyi içki.

Mana: Vadinin ibibik kuşları, sabahtan baharatlı iyi cins içki içmiş gibi [neseli ve şakrak haldeler.]

81 عُنْصَلٍ أَنْابِيشُ الْفُصُوى بِأَرْجَاءَهُ عَشِيَّةً عَرَفَى فِيهِ السَّبَاعَ كَأَنَّ

81. أرجاء: Tekili رجا: Nahiyе, köşe bucak. أنابيش: Tekili أنبوشة: Kök. عنصل: Kökü soğanlı yabancı bir bitki. Zevzeni, buradaki benzetmeyi çamura bulanmış

hayvanların tüylerinin durumu olarak verir. Tercihimiz ise, ölüp şişen hayvanların ters dönmüş hallerinin kökleri orataya çıkmış soğan görünümüne benzetmesi yönündedir.

Mana: Vadinin uzak köşelerinde [bulunan ve sel sularında] akşamdan boğulmuş haldeki vahşi hayvanların [şişmiş ve ters dönmüş görüntüsü, kökünden sökülmüş] yabani soğan gibidir.

Muallakat Beyitlerindeki Konular

Yapılan tercümelerde görülmektedir ki, kasidenin bölümleri diye daha önce zikredilen konular şairler arasında katı bir şekilde uygulanmamaktadır.

Genel olarak muallakaların ele aldığı konularını özetleyecek olursa şöyle bir tablo önümüze çıkar.

İmru'u'l-Kays (81 beyit)

(1-43) Sevgilinin ev kalıntılarında duruş. Ağlama ve eski yaşananları hatırlama. Başka sevgililerle ve kızlarla yaşananlar. Sevgili tasviri.

(44-47) Babasının öldürülme haberiyle yaşadığı sıkıntılı gece.

(48-51) Bu beyitlerin başkasına ait olduğu belirtilmişti. Mana bakımından da şaire uymamaktadır. Çünkü bu sözlerin sahibi, insanlara hizmet ettiğinden söz ediyor. Prens olan şairin böyle bir yaşantısı olmamalıdır.

(52-69) Atının tasviri, av sahnesi.

(70-81) Doğa ve yağmur tasviri.

Tarafa b. el-Abd (103 beyit)

(1-2) Sevgilinin ev kalıntılarında duruş ve ağlama.

(3-5) Deve tasviri.

(6-10) Sevgiliyi anma.

(11-41) Deve tasviri.

(4) Kendini övme.

(43-44) Deve tasviri.

(45-52) Kendini övme, meyhane kadın ve içki.

(53) İçki ve israf sebebiyle uyarılması ve dışlanması.

(54-67) Bunun üzerine toplumsal gözlemler ve tepkisi.

(68-80) Amca oğluya yaşadığı sorun ve ona desteği.

(81-101) Övünme.

(102-103) Hikmet.

Zuheyr b. Ebi Sulma (62 beyit)

(1-6) Sevgilisinin yaşadığı yer ve bölge tasviri.

(7-15) Sevgilisinin yolculuğu.

(16-24) Savaşan iki kabile arasında barış yapan şahsiyetlere övgü.

(25-32) Tarafllara savaşın kötülüğü anlatılır.

(33-45) Kan davasını sürdürmeye çalışanların halleri.

(46-62) Hikmetli beyitler.

Lebid b. Rabi'a (88 beyit)

(1-11) Ev kalıntılarının tasviri. (Ağlama yok)

(12-19) Yolculuk tasviri.

(20-21) Hikmetli söz.

(22-52) Deve tasviri.

(53-59) Kendini ve arzularını anlatıyor.

(60-61) İçki içmesi ve bununla övünmesi.

(62-65) Halkına yiyecek sağlaması, onları koruması ve onlar için yaptıkları.

(66-69) Atının tasviri.

(70-74) Yaptığı bir münazarayı, oradaki durumu ve takındığı tavrı anlatıp kendini över.

(75-80) Fakirlere sahip çıkışı ve onlara karşı adil olduğunu anlatır.

(81-82) Geleneğe bağlılığı ifade eder. Utanılacak iş yapmayacaklarını söyler.

(83-88) Allah'ın verdiği nimetlerden bahseder ve kavmiyle övünür.

Amr b. Kulsum (103 beyit)

(1-7) İçki sofrası ve Ummu Amr'a hitap.

(8-12) Ölüm ve yaşama dair ifadeler.

(13-21) Sevgilisini ve sevgisini tasvir.

(22) Şam bölgesi köylerinin tasviri.

(23-60) Savaşlarını, çarpışmalarını, tavır ve kahramanlıklarını anlatır. Kabilelerle ilişkilerinden söz eder.

(61-103) Kabilesine övgü.

Antera b. Şeddad

(1-5) Sevgilisinin önceden yaşadığı yere gelişi ve anıların tazelenmesi.

(6-14) Ona aşık olma süreci, ayrılığı ve onun güzelliğinin tasviri.

(15-19) Bahçe tasviri.

(20) Atının tasviri.

(21-33) Devesinin tasviri.

(34-35) Sevgiliye hitap.

(36-56) Kendini anlatması. İçki içmesi, yendiği insanlar, vuruşma sahneleri.

(57-60) Sevgiliye kavuşma zorlukları.

(61-75) Kavmiyle beraber girdiği bir savaştan sahneler.

el-Haris b. Hillize (82 beyit)

(1-8) Sevgiliye ve geçmişte yaşanan evi anma.

(9-14) Devesinin tasviri.

(15-82) Kabilesi Beni Bekr'i övme, Beni Tağlib'i yerme.

Kasidelere şematik olarak bakarsak şu tespitleri yapabiliriz.

1. Kasidelere başlangıç konusu olan, ev kalıntılarında durup ağlama olgusu hepsinde tam olarak bulunmamaktadır. Mesela Lebid, ağlamaksızın durup hatıraları yad eder. Amr b. Kulsum ise, içki sofrası ve orada yaşananları anlatır.

2. Kasidenin nazım sebebi olarak anılan ve asıl konu olarak isimlendirilen bölüm, Zuheyr'in kasidesinde çok nettir. Ama bu bölüm, İmru'u'l-Kays'ta gözlenmez.

3. Konular arasında geçişlerde düzen yoktur. Antera mesela, tek beyitle anlattığı atından sonra devesine 12 beyit ayırır. Bu durum Tarafa'da daha ilginçtir. Devesini 3-5, 11-41 ve 43-44 numaralı beyitlerde tasvir eder. Aralarında sevgiliyi anıp, kendini övmekte sakınca görmez.

4. Kasidelerde şairlerin bariz bir şekilde yaptıkları kendilerini veya kabilelerini övmeleridir.

5. Kasideyi hikmetli beyitlerle bitirme konusunda muallakat örnekleri fazla belirgin değildir. Zuheyr 16 beyit, Tarafa da iki beyitlik hikmete yer verir. Diğer kasidelerde hikmet gözlenmez.

Bu durum, şunu net bir şekilde ortaya koymaktadır ki, kasidelerde çok konululuk asıl özelliktir. Bu konulara da ne denli yer verileceği yine esnek bir yapıdır.

SONUÇ

Cahiliye şiiri, şekil ve konuları bakımından geleneksel bir özelliğe sahiptir. Kasideler çok konulu ve uzun solukludur. Beyitlerin anlatımı güçlüdür. Musikisi ve ritmi hoştur. Anlamayanın bile kulağına hoş gelir.

Şair, belli konular etrafında duygularını anlatır. Genellikle eskiden sevgiliye yaşanan yerden başlanır. Burada ağlanır ve hatıralar yad edilir. Sonra yolculuk, binek hayvanı, av sahneleri veya vahşi bir hayvan tasvir edilir. Daha sonra bazılarına göre "asıl" konuya gelinir. Biz bu asıl konuyu çok güçlü görmüyoruz. Çünkü kasidenin örgüsünde her bir sahne, kastedilerek yazılmıştır. Yani her bir beyit asıldır. Son olarak da hikmetli beyitlerle kaside son bulur.

Düşünce yapıları çerçevesinde her şeyi bir başka şeye benzeterek anlatmak genel özelliktir. Bedevi yaşamının sadeliğinde bu aslında zordur.

Türk kasidesinin, gelişmişliğinin yanında Arap kasidesinden mülhem olduğu açıktır. Dönem, yaşam tarzı ve kültür farklılıkları doğal olarak kasideye yansımıştır.

Konulara ayrılan beyit miktarları şairden şaire değişmektedir. Bazı konular bazı kasidelerde bulunmayabilir. Kasidenin beyitlerinde yaşanan konudan konuya geçişler, eleştirileri haklı çıkaracak kadar düzensiz ve mantıksız olabilmektedir. Eleştiriye açık yönleri olsa da, dönemi itibarıyla düşünülecek olursa, Cahiliye döneminin şiir bakımından bir olgunluk dönemi olduğu görülmektedir. Şiir anlatısı bakımından Muallakalar ciddi bir ustalık seviyesi ürünüdür. Yaşanılan asrın sadeliği, insanlardaki fitrat temizliği bu kasidelerin oluşmasında en önemli etkindir.

Kaynaklar

- » Ahmed eş-Şenkitî, Şerhu'l-Mu'allakâti'l-Aşr, Dâru'l-Endelus, Beyrut, tarihsiz.
- » Ahmed Hasen ez-Zeyyat, Tarihu'l-Edebi'l-Arabi, Daru'l-Marife, 3. baskı, Beyrut, 1996.
- » el-Cahiz, el-Beyan ve't-Tebyin. Thk. Abdusselam Muhammed Harun, Mektebetu'l-Hancî, 7. baskı, Kahire 1998.
- » Brockelmann, Carl, Tarihu'l-Edebi'l-Arabi, trc. Abdulhalim en-Neccar, Daru'l-Mearif, 4. baskı, Mısır, tarihsiz.
- » Çavuşoğlu, Mehmed, "Kaside", TDK Türk Şiiri Özel Sayısı, sayı 415, 416, 417/Temmuz, Ağustos, Eylül 1986, s. 19.
- » Ebu Bekr Muhammed b. el-Kasım el-Enbari, Şerhu'l-Kasaidi's-Seb'i't-Tivali'l-Cahiliyyat (Muhakkik Abdusselam Muhammed Harun'un yazdığı mukaddimesi), Thk. Abdusselam Muhammed Harun, Daru'l-Mearif, 5. baskı, Mısır, tarihsiz.
- » Ebu Zeyd Muhammed b. el-Hattab el-Kureşî, Cemheretu Eş'ari'l-Arab, Thk: Muhammed Ali el-Haşimi, 2. baskı, Daru'l-Kalem, Şam 1986/1406.
- » Elmalı, Hüseyin, "Kaside", DİA, İstanbul, 2001, XXIV, 562.
- » F. Krenkow, "Kaside", İA, İstanbul 1993, VI, 388.
- » Feyruzabadi, el-Kamusu'l-Muhit, Beyrut, 1986.
- » Haşim Salih Menna', Fi'l-Edebi'l-Cahili, Daru'l-Menar, 1. baskı, Dubey, 1996.
- » el-Huseyn b. Ahmed ez-Zevzeni, Şerhu'l-Muallakati's-Seb', Thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, Beyrut, tarihsiz.
- » İbn Reşik el-Kayravani, el-Umde fi Mahasini's-Şi'ir ve Adabihi ve Nakdihi, thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, Daru'l-Beyda, tarihsiz.
- » İbrahim Enis ve diğerleri, el-Mu'cemu'l-Vasit, 2. baskı, Kahire, 1972.
- » Muhammed b. Sellam el-Cumahi, Tabakat Fuhuli's-Şuara, Kahire, tarihsiz.
- » Pala, İskender, "Kaside-Türk Edebiyatı", DİA, İstanbul, 2001, XXIV, 564.